

**Nota Klimaatbeleid Gemeente
Schiedam**

Concrete aanpak 2009-2012

Globale aanpak 2013-2040

Eindrapport

Concept

Samenvatting

Deze nota beschrijft het beleid van gemeente Schiedam om de uitstoot van kooldioxide fors terug te dringen. Dit is nodig voor het tegengaan van het versterkte broeikaseffect en verspilling van fossiele energiebronnen.

Ambitie

Gemeente Schiedam legt de lat hoog op het gebied van klimaatbeleid. In 2040 moet de uitstoot van kooldioxide binnen de gemeentegrenzen van Schiedam circa 80% minder zijn dan in 1990. Hierbij wordt de Cradle-to-Cradle principe zoveel mogelijk gevolgd en een nieuwe uitvoeringsorganisatie opgericht.

Energieverspilling

De ambitie begint met het drastisch terugbrengen van de huidige energievraag. Pas na het realiseren hiervan, is het zaak de resterende energievraag te dekken uit duurzame energiebronnen. Immers, duurzame energiebronnen zijn kostbaar en leveren de komende 10 jaar nog relatief weinig op. Zo wordt Schiedam stapsgewijs minder afhankelijk van fossiele energiebronnen.

Voorbeeldfunctie

Schiedam kiest voor een realistisch doel. De realisering ervan vergt niettemin extra sterke inzet voor de gemeentelijke organisatie. Om bedrijven, burgers en instanties mee te krijgen, dient zij het goede voorbeeld te geven: in 2015 zal daarom de koolstofdioxide-uitstoot van de gemeentelijke gebouwen tot nul zijn teruggebracht (geen effect op het klimaat).

Prioriteiten

Schiedam stelt de volgende prioriteiten aan de inzet van tijd en geld, en daaruit volgende fasering:

1. Uitstoot van kooldioxide door gemeentelijke organisatie tot nul terugbrengen (geen effect op het klimaat): periode 2009 – 2015;
2. Aanpak van energieverspilling binnen bestaande bedrijven en bestaande woningen: periode 2009 - circa 2035;
3. Beperken van de uitstoot van kooldioxide door het wegverkeer;
4. Benutting van duurzame energiebronnen in nieuwbouw en bestaande bouw vergroten: periode circa 2025 - 2040.

Deze prioriteitsvolgorde is gelegen in het feit dat enerzijds de grootste klappers gemaakt worden in de bestaande bedrijven en woningen, en anderzijds de gemeente het goede voorbeeld zal geven.

Uitvoeringsorganisatie

De ambitie van Schiedam vraagt om nieuwe vormen van samenwerking tussen overheid en marktpartijen. Daarom zal eind 2010 een nieuwe uitvoeringsorganisatie opgezet zijn, bestaande uit diverse platforms: wonen, bedrijven, mobiliteit, en duurzame energiediensten.

De platforms worden ondersteund door de gemeente.

Concrete en globale aanpak

In deze nota is een globale visie voor 2040 uitgewerkt in concreet beleid voor de periode 2009 - 2012. Voor deze periode is reeds een subsidieaanvraag met activiteitenbeschrijvingen ingediend bij de rijksoverheid. Begin 2009 zal een aantal extra activiteiten beschreven worden; ondermeer op het gebied van duurzaam bouwen.

Inhoudsopgave

Samenvatting	i
Inhoudsopgave	ii
1 Inleiding	1
2 Aanleiding	2
2.1 Inleiding.....	2
2.2 Collegeprogramma 2006 - 2010	2
2.3 Cradle-to-Cradle.....	2
2.4 Klimaatagenda stadsregio Rotterdam	2
3 Achtergrond klimaatbeleid.....	3
3.1 Inleiding.....	3
3.2 Fossiele energiebronnen	3
3.3 Tegengaan energieverspilling	5
3.4 Energieverbruik in Nederland	6
4 Stand van zaken Schiedam	7
4.1 Inleiding.....	7
4.2 Kooldioxide-nulmeting.....	7
4.3 Wat is al bereikt?.....	8
4.4 Aanknopingspunten	9
5 Ambitie 2040	10
6 Prioriteitstelling klimaatbeleid	12
6.1 Inleiding.....	12
6.2 Toelichting aandachtspunten	12
6.3 Combinatie aandachtspunten	16
6.4 Toelichting duurzaam wonen, -bouwen en -slopen.....	18
7 Concreet beleid 2009 - 2012	22
7.1 Inleiding.....	22
7.2 Gemeentelijke organisatie.....	22
7.3 Woningen.....	22
7.4 Bedrijven	23
7.5 Utiliteitsgebouwen	24
7.6 Verkeer en vervoer	24
7.7 Duurzame energiebronnen.....	24
8 Globaal beleid 2013 - 2040	25
8.1 Inleiding.....	25
8.2 Fasering.....	25
8.3 Samenwerking	25
8.4 Inbedding.....	25
9 Organisatie, communicatie, voorlichting en educatie	26
9.1 Inleiding.....	26
9.2 Organisatie.....	26
9.3 Communicatie en voorlichting.....	26
9.4 Natuur- en milieueducatie.....	26
10 Voortgangsbewaking en monitoring	27
10.1 Inleiding.....	27
10.2 Voortgangsbewaking.....	27
10.3 Monitoring.....	27

11 Financiële en personele consequenties	28
11.1 Inleiding.....	28
11.2 Financiële consequenties	28
11.3 Personele consequenties.....	28
Bijlagen	29
Bijlage 1 Milieubeleid hogere overheden	29
Bijlage 2 Definities klimaatneutraal, energieneutraal, CO ₂ -neutraal.....	31
Bijlage 3 Activiteitenbeschrijvingen klimaatbeleid 2009 - 2012 (december 2008)	32

1 Inleiding

Deze nota beschrijft het beleid van gemeente Schiedam om de uitstoot van kooldioxide fors terug te dringen. Hiervoor is *klimaatbeleid* nodig.

Hoofdstuk 2 beschrijft de **aanleiding** voor deze nota.

Hoofdstuk 3 geeft de **achtergrond** van het klimaatbeleid.

Hoofdstuk 4 schetst de **stand van zaken** met een terugblik en vooruitblik.

Hoofdstuk 5 bevat de **ambitie** van gemeente Schiedam richting 2040.

Hoofdstuk 6 zoomt in op de **prioriteitstelling** rondom klimaatbeleid.

Hoofdstuk 7 zet het concrete beleid voor de periode **2009 - 2012** uiteen.

Hoofdstuk 8 beschrijft het globale beleid voor de periode **2013 - 2040**.

Hoofdstuk 9 gaat over **organisatie**, communicatie, voorlichting en educatie.

Hoofdstuk 10 gaat over de **voortgangsbewaking** en **monitoring**.

Hoofdstuk 11 zet de **financiële en personele** consequenties op een rij.

Bijlage 1 geeft een overzicht van het **huidige milieubeleid** van de hogere overheden.

Bijlage 2 bevat een toelichting op **definities** als klimaatneutraal en energieneutraal.

Bijlage 3 toont alle **activiteitenbeschrijvingen** uit de ingediende subsidieaanvraag voor lokaal klimaatbeleid.

2 Aanleiding

2.1 Inleiding

Deze nota past in het streven van Schiedam om weer *voorop te lopen* wat betreft klimaatbeleid. In het huidige collegeprogramma is het opstellen van klimaatbeleid aangekondigd. Op verzoek van de gemeenteraad wordt daarbij het *Cradle-to-Cradle* principe betrokken. Ten slotte sluit het klimaatbeleid van Schiedam aan op de klimaatdoelstelling van de stadsregio Rotterdam.

2.2 Collegeprogramma 2006 - 2010

Het opstellen van klimaatbeleid is als voornemen opgenomen in het collegewerkprogramma 2006-2010 met de titel *Alle Schiedammers*. Dit voornemen is beschreven in het onderdeel *Ruimtelijke ontwikkeling, wonen en woonomgeving*.

Klimaatbeleid maakt uiteraard ook deel uit van het gemeentelijk milieubeleid dat tegelijkertijd wordt opgesteld.

2.3 Cradle-to-Cradle

Eind 2007 is in de raad een motie aangenomen om het Cradle-to-Cradle principe mee te nemen in het klimaatbeleid. Cradle-to-Cradle betekent 'van wieg tot wieg'. Daarbij wordt gedoeld op materiaalgebruik. In de filosofie van Cradle-to-Cradle worden alle gebruikte materialen na hun leven in het ene product, nuttig ingezet in een ander product.

Het lijkt op conventioneel hergebruik, maar is dat niet. Het verschil met conventioneel hergebruik is dat er geen kwaliteitsverlies optreedt en er geen restproducten zijn die alsnog gestort worden.

2.4 Klimaatagenda stadsregio Rotterdam

Het streven van gemeente Schiedam sluit aan bij de regionale doelstelling om in 2025 40% minder kooldioxide uit te stoten dan in 1990. Deze doelstelling is in juni 2008 onderschreven door de 16 milieuwethouders uit de stadsregio Rotterdam. Eén van afspraken is dat de gemeenten een subsidieaanvraag indienen voor klimaatbeleid in de periode 2009 - 2012.

Het college van B&W heeft op 2 december 2008 de subsidieaanvraag vastgesteld. De activiteiten uit deze subsidieaanvraag zijn opgenomen in bijlage 3. Schiedam formuleert begin 2009 extra activiteiten; ondermeer op het gebied van duurzaam bouwen.

3 Achtergrond klimaatbeleid

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk schetst de achtergrond van klimaatbeleid. Klimaatbeleid is nodig om het versterkte broeikas effect tegen te gaan. Het heeft een nauwe relatie met de wijze waarop we met energie omgaan.

3.2 Fossiele energiebronnen

Het versterkte broeikas effect is het gevolg van uitstoot van broeikasgassen. Internationaal en nationaal zijn daarom verregaande afspraken gemaakt om de uitstoot van broeikasgassen terug te brengen. Het huidige kabinet streeft naar 30% minder uitstoot van broeikasgassen in 2020 ten opzichte van 1990.

Kooldioxide

Het belangrijkste broeikasgas is kooldioxide (CO₂). Het komt voornamelijk vrij bij de verbranding van fossiele energiebronnen aardolie, aardgas en steenkool. Deze grondstoffen:

1. veroorzaken bij winning, verwerking en transport schade aan landschap en milieu;
2. leveren bij verbranding een bijdrage aan verzuring (stikstofoxiden, zwaveldioxide), broeikas effect (kooldioxide) en fijn stof-problematiek;
3. zijn niet onbeperkt voorradig op aarde en vormen daarom een groeiende kostenpost;
4. zijn deels afkomstig uit politiek instabiele regio's.

Het beperken van het gebruik van fossiele energiebronnen draagt bij aan het voorkomen van uitputting van de aarde en vermindering van het broeikas effect; daar waar mogelijk dienen ze te worden vervangen door duurzame energiebronnen. Dit verkleint tevens de afhankelijkheid van politiek instabiele regio's.

Impressie negatieve effecten fossiele energiebronnen (linksboven olieramp op zee, rechtsboven scheurvorming als gevolg van aardgaswinning, linksonder landschapsvernietiging door steenkoolwinning, rechtsonder luchtverontreiniging van elektriciteitscentrale)

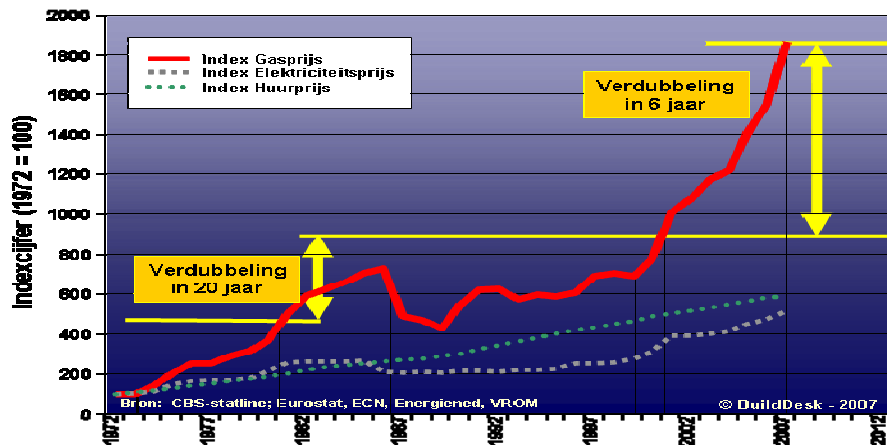
Prioriteitsvolgorde Trias Energetica

Bij het terugbrengen van het gebruik van fossiele energiebronnen hanteren we Trias Energetica. Dit is een algemeen geaccepteerde prioriteitsvolgorde bij het kiezen van maatregelen:

- Stap 1: *Verminderen* van energievraag (liefst tot nul), bijvoorbeeld door goede warmte-isolatie.
- Stap 2: Voor de resterende energievraag zoveel mogelijk *duurzame energiebronnen* inzetten: biomassa, warmte/koude-opslag, aardwarmte, wind, water, zon.
- Stap 3: *Efficiënt* gebruikmaken van fossiele energiebronnen indien stap 2 niet volstaat. Bijvoorbeeld door optimaal gebruik te maken van hoogrendement CV-ketels of warmte/kracht-koppeling.

3.3 Tegengaan energieverspilling

Stap 1 van Trias Energetica is gelijk aan het tegengaan van energieverspilling. Dit is de eerste en noodzakelijke stap bij milieubescherming. Het tijdperk van een ongebreidelde toevoer van goedkope energie is verleden tijd: fossiele energiebronnen worden schaarser en dus duurder. Dit uit zich ondermeer in stijging van energietarieven (gemiddeld gemeten over een periode van een aantal jaar).

Stijgende energietarieven (bron: CBS)

Stijgende tarieven

De verwachting is dat de energietarieven verder zullen stijgen. Het gevolg is dat energiekosten een steeds groter deel gaan uitmaken van bijvoorbeeld de woonlasten. De energiekosten maakten in 1996 nog slechts 13% van de woonlasten uit. Nu is dat 23%, maar de verwachting is dat dit percentage in 2015 is opgelopen tot boven de 30%.

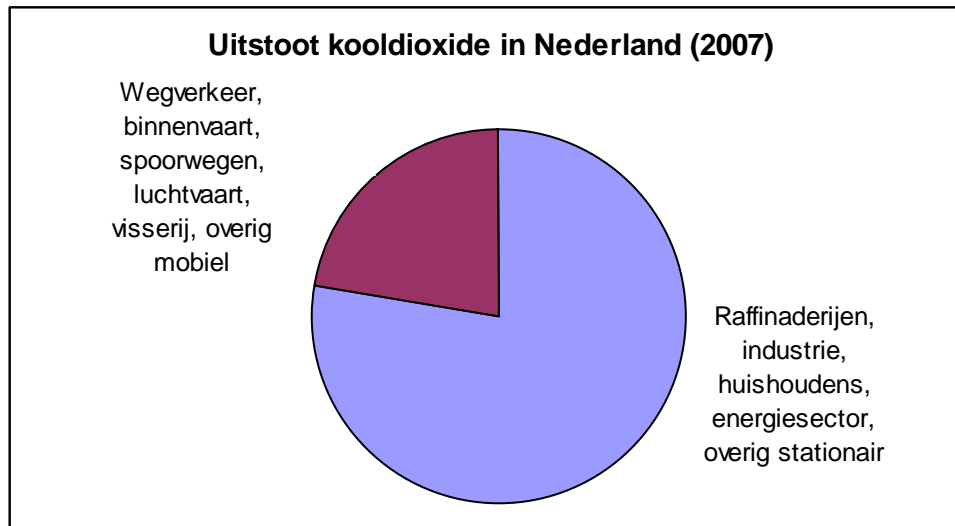
Toekomstgericht

Gemeente Schiedam speelt in op de trend van stijgende energieprijzen. Burgers en bedrijven in Schiedam zijn waarschijnlijk op termijn beter af dan energiegebruikers in steden die de komende jaren niet zo sterk inzetten op het tegengaan van energieverspilling en verhoging van het aandeel van duurzame energie. Hoe langer er wordt gewacht, hoe duurder het wordt.

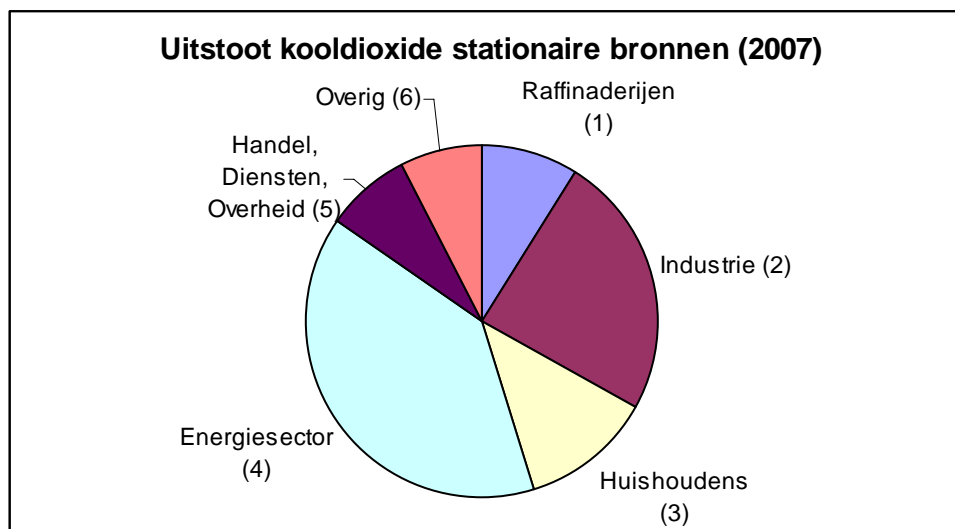
Aangezien duurzame energiebronnen kostbaar zijn en de komende 10 jaar nog relatief weinig opleveren, heeft de aanpak van energieverspilling eerste prioriteit.

3.4 Energieverbruik in Nederland

De figuren hierna geven een beeld van de verdeling van energieverbruik, gemeten naar kooldioxide-uitstoot, over verschillende sectoren in Nederland. In het volgende hoofdstuk zoomen we in op Schiedam.

Uitstoot van kooldioxide door stationaire bronnen (rechts) en mobiele bronnen (links) (bron: CBS)

Uitstoot kooldioxide door stationaire bronnen (de energiesector produceert elektriciteit voor de andere sectoren) (bron: CBS)

4 Stand van zaken Schiedam

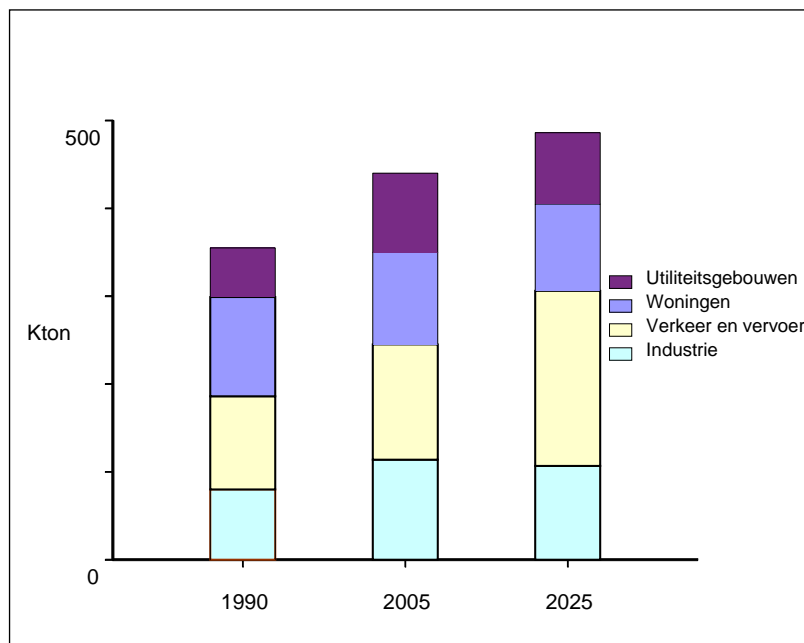
4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk schetst de vertreksituatie binnen gemeente Schiedam wat betreft klimaatbeleid. De informatie hiervoor is ondermeer afkomstig uit een *kooldioxide-nulmeting*.

4.2 Kooldioxide-nulmeting

In opdracht van gemeente Schiedam heeft DCMR milieudienst Rijnmond in juli 2008 een kooldioxide-nulmeting uitgevoerd. De nulmeting schat de hoeveelheid uitgestoten kooldioxide (CO₂) voor Schiedam in 1990 en 2005. Daarnaast geeft het een schatting voor de uitstoot in 2025.

In onderstaande figuur is aangegeven dat de totale uitstoot van kooldioxide in Schiedam tussen 1990 en 2025 toeneemt. De groei is voornamelijk te wijten aan de toename van verkeer en vervoer (*mobiele bronnen*).

Kooldioxide-uitstoot gemeente Schiedam in 1990, 2005 en 2025 (bron: Nulmeting CO₂ Schiedam, DCMR milieudienst Rijnmond)

De belangrijkste bronnen van kooldioxide-uitstoot zijn woningen, industrie en utiliteitsgebouwen (*stationaire bronnen*).

Voor 2025 wordt verwacht dat de sector verkeer en vervoer de grootste uitstoot levert. Dit komt door de toename van gemotoriseerd verkeer, ondermeer door de aanleg van de Tweede Maasvlakte en de A4-noord. Ongeveer 2% van de uitstoot door verkeer en vervoer wordt veroorzaakt door de scheepvaart.

Naar verwachting zal het aandeel van de gebouwde omgeving dalen, ondermeer door de aanpak van energieverpilling in de bestaande woningen.

4.3 Wat is al bereikt?

Binnen Schiedam is al veel bereikt op gebied van klimaatbeleid. De gemeente besteedt al vele jaren aandacht aan energiebesparing. Een voortgangsreportage van het klimaatbeleid in de periode 2003 - 2007 is ter informatie aangeboden aan de raad; hieronder geven we de belangrijkste resultaten weer van de onderwerpen waar uitvoering aan is gegeven.

Gemeentelijke gebouwen en voorzieningen

- Op 31 mei 2005 is *Aanpak duurzaam bouwen gemeentelijke gebouwen* (bestaande- en nieuwbouw) door B&W vastgesteld;
- Bij nieuwbouw en renovatie van gemeentelijke gebouwen (grotere projecten) in een zo vroeg mogelijk stadium milieuaspecten inbedden;
- Verlichting op etages Stadserf schakelbaar gemaakt en warmte/koude-opslag gerealiseerd;
- Registratie energieverbruik is bij de afdelingen zelf ondergebracht; het heeft echter nog erg weinig aandacht bij de afdelingen;
- Vanaf 1 mei 2007 neemt de gemeentelijke organisatie 100% duurzame stroom af;
- Uitvoering van educatief project op school Schravelant waarbij leerlingen plannen maakten om de nieuwe school zo duurzaam mogelijk te bouwen en deze aan wethouder, schoolbestuur en media hebben gepresenteerd;
- Educatief project waarin scholen windmolens en windmodellen hebben gemaakt.

Woningbouw

- Energie vast onderdeel bij planontwikkeling (van meer dan 250 woningen). Dit geldt concreet voor Schieveste; Schiedam en Rotterdam hebben in nauw overleg met de overige partijen een concept masterplan opgesteld, waarin de ambities op het vlak van duurzaam bouwen vastgelegd zijn;
- Bij Parkweg-Noord wordt de komende jaren een kooldioxide-reductie van 25% gerealiseerd op basis van collectieve warmtepompen met warmte- en koudeopslag;
- Bij herstructurering Slachthuisbuurt duurzame uitvoering sloopwerkzaamheden, onderzoek duurzame maatregelen voor de bouw en uitvoer van enkele van deze maatregelen;
- Cursus EPC-berekening controleren voor handhaving;
- Opname eisen voor duurzame warmtevoorziening bij deellocatie Parkweg-Noord en sluiten van overeenkomst met geselecteerde partij voor de uitvoering;
- Oprichting energieloket samen met de gemeenten Hellevoetsluis, Maassluis, Ridderkerk en Vlaardingen. Tevens is vanuit de gemeente een subsidie ter beschikking gesteld voor huiseigenaren voor het uitvoeren van maatregelen tegen energieverpilling.
- Uitvoering project energiebesparing voor lage inkomens *Wijzer wonen in Schiedam*: bewoners van Schiedam met een minimum-inkomen krijgen praktische ondersteuning om maatregelen te treffen en gedragsverandering te bereiken. Het is gericht op het tegengaan van energieverpilling en het bevorderen van een beter binnenklimaat.
- Uitvoering gegeven aan een seminar over duurzame nieuwbouwprojecten.

Bedrijven en utiliteitsbouw

- Stimuleren energiebesparing bij bedrijven d.m.v. brochure en voorlichting;
- Doorlichten bedrijven op duurzame energiemaatregelen.

Verkeer en Vervoer

- Voor de eigen organisatie is een vervoersplan opgezet, waarin enkele maatregelen worden genoemd;
- Voor de uitvoer van deze maatregelen binnen de eigen organisatie is gebruik gemaakt van het producten- en dienstenpakket van het vervoerscoördinatiecentrum Rijnmond Mobydesk. Dit bestaat uit: carpooling, begeleiding uitvoering fietsenplan, bestellen van openbaar vervoerabonnementen voor medewerkers, communicatie, voorlichting en verstrekken van reisadviezen;
- De (gemeentelijke) visie op duurzame mobiliteit is ontwikkeld: het *Deltaplan Duurzame Mobiliteit*. Het plan voorziet in versterking van openbaar vervoer en versterkte inzet op mobiliteitsmanagement en ketenbenadering. Het plan biedt een oplossing voor de fileproblematiek op Randstadniveau. Verkeersprognoses voor het plan laten een stevige reductie van het aantal auto's zien

Duurzame energiebronnen

- In bestemmingsplannen worden (indien relevant) locaties voor windenergie bestemd die voortvloeien uit het provinciaal beleid, dan wel de Bestuursovereenkomst Landelijke Ontwikkeling Windenergie (BLOW);
- Overleg met o.a. gemeenten Vlaardingen, Maassluis, provincie Zuid-Holland, SenterNovem, Zuidhollandse Milieufederatie en Schiedam over mogelijkheden voor windenergie. Door de politiek is besloten niet actief aan windenergie te willen doen;
- In 2005 is er door Facilicom aan de Karel Doormanweg een nieuw, energiezuinig gebouw in gebruik genomen. Op dit gebouw is een Windwall, een horizontale windmolen, geplaatst.
- De gemeente voert actief beleid voor inzameling en het ter beschikking stellen van biomassa-reststromen voor energieopwekking.
- Uitvoering van een onderzoek naar de haalbaarheid van bio-energie, samen met gemeenten Vlaardingen en Hellevoetsluis.
- Er is onderzoek uitgevoerd naar de realisatie van een restwarmtenet binnen de gemeente. Naar aanleiding van dit onderzoek uit 2008 is besloten geen verdere stappen te ondernemen. De ontwikkelingen zullen op de voet worden gevolgd.

4.4 Aanknopingspunten

Er zijn verscheidene aanknopingspunten voor klimaatbeleid in Schiedam:

- Grote herstructureringsprojecten binnen bestaande woonwijken;
- Grote herstructureringsprojecten van bestaande bedrijventerreinen Nieuw-Mathenesse en Spaanse Polder;
- Nieuwbouwproject van scholengemeenschap Schravenlant;
- Nieuwbouwprojecten van woningen op voormalige ziekenhuislocatie;
- Aanpak energieverpilling en slechte lucht binnen schoolgebouwen.

5 Ambitie 2040

80% afname

Gemeente Schiedam legt de lat hoog op het gebied van klimaatbeleid. In 2040 moet de uitstoot van kooldioxide binnen de gemeentegrenzen van Schiedam circa 80% minder zijn dan in 1990. Hierbij wordt de Cradle-to-Cradle principe zoveel mogelijk gevolgd en een nieuwe uitvoeringsorganisatie opgericht.

Aanpak energieverspilling

De ambitie begint met het drastisch terugbrengen van de huidige energievraag. Pas na het realiseren hiervan, is het zaak de resterende energievraag te dekken uit duurzame energiebronnen. Daardoor wordt Schiedam stapsgewijs minder afhankelijk van fossiele energiebronnen.

Cradle-to-Cradle

Het *Cradle-to-Cradle* principe richt zich op het realiseren van een totale hergebruikcyclus op alle terreinen. Concreet betekent dat:

- een sterke binding met de leefomgeving: lucht, bodem en water blijven gezond (o.a. door vegetatiedaken en zuivering afvalwater);
- geen gebruik van aardgas, zo min mogelijke gebruik van elektriciteit en duurzaam opgewekt;
- afval wordt voeding (o.a. door milieuvriendelijk slopen en hergebruik);
- zon is inkomen;
- ontwerpen gebeurt met oog voor het welzijn van alle generaties.

Uitvoeringsorganisatie

De ambitie van Schiedam vraagt om nieuwe vormen van samenwerking tussen overheid en marktpartijen. Daarom zal eind 2010 een nieuwe uitvoeringsorganisatie opgezet zijn, bestaande uit diverse platforms (wonen, bedrijven, mobiliteit, duurzame energiediensten), en ondersteund door de gemeente.

Doelen

Gemeente Schiedam wil het *Cradle-to-Cradle* principe zoveel mogelijk volgen om de volgende doelen te bereiken:

- Gemeentelijke gebouwen: geen uitstoot van kooldioxide in 2015 (geen effect op het klimaat);
- Schiedam: 50% minder uitstoot van kooldioxide in 2025;
- Schiedam: 80% minder uitstoot van kooldioxide in 2040.

Bij deze doelen is het uitgangspunt dat het gebruik van bio-energie *niet* tot (netto) uitstoot van kooldioxide mag leiden en *niet* tot verhoging van de voedselprijzen. Van dit laatste is geen sprake indien gebruik gemaakt wordt van regionale biomassa-reststromen (zoals stro, wilgentakken, rioolslib).

Prioriteiten

Gemeente Schiedam stelt de volgende prioriteiten voor inzet van tijd en geld:

1. Uitstoot van kooldioxide door gemeentelijke organisatie tot nul terugbrengen (geen effect op het klimaat);
2. Aanpak van energieverspilling binnen bestaande bedrijven en bestaande woningen;
3. Beperken van de uitstoot van kooldioxide door het wegverkeer;
4. Benutting van duurzame energiebronnen in nieuwbouw en bestaande bouw vergroten.

Deze prioriteitsvolgorde is gelegen in het feit dat enerzijds de grootste klappers gemaakt worden in de bestaande bedrijven en woningen, en anderzijds de gemeente het goede voorbeeld zal moeten geven. Doet de gemeente dit niet, dan krijgt zij bedrijven, burgers en instanties niet mee. In het volgende hoofdstuk is de prioriteitstelling toegelicht.

6 Prioriteitstelling klimaatbeleid

6.1 Inleiding

Het uitvoeren van maatregelen kost tijd en geld. Aangezien tijd en geld niet in overvloed beschikbaar zijn, stelt gemeente Schiedam prioriteiten. Het Cradle-to-Cradle principe heeft een nauwe relatie met klimaatbeleid en wordt in dit hoofdstuk *na* de prioriteitstelling behandeld.

6.2 Toelichting aandachtspunten

Maatregelen bij klimaatbeleid krijgen prioriteit naarmate zij beter scoren op de volgende aandachtspunten:

1. *kooldioxide-reductiepotentieel* binnen de verschillende sectoren (woningen, verkeer, enzovoorts);
2. *gemeentelijke invloed* op het realiseren van kooldioxide-reductie binnen de verschillende sectoren;
3. *kosteneffectiviteit* van de verschillende maatregelen die leiden tot kooldioxide-reductie;
4. *imago en educatieve waarde* van de verschillende maatregelen die leiden tot kooldioxide-reductie.

In de aandachtspunten richten we ons uitsluitend op kooldioxide (CO₂); de overige broeikasgassen (methaan, enz.) laten we even buiten beschouwing.

(1) Kooldioxide-reductiemogelijkheden

Binnen de sectoren bestaande bedrijven, bestaande woningen en verkeer en vervoer zijn veel kooldioxide-reductiemogelijkheden. Het grootste effect kan binnen deze sectoren bereikt worden.

Bestaande bedrijven

Uit onderzoek van adviesbureau CE blijkt dat binnen de bestaande bedrijven in de stadsregio Rotterdam nog veel kooldioxide-reductiemogelijkheden zijn. Deze zijn veelal *rendabel*, hetgeen betekent dat de DCMR ze verplicht kan opleggen binnen de gemeente. De extra investeringen dienen zich binnen 5 jaar terug te verdienen.

Nieuwbouw woningen

Binnen de nieuwbouwwoningen zijn de kooldioxide-reductiemogelijkheden zeer gering. Dat komt omdat de omvang van nieuwbouw-woningen gering is: ongeveer even groot als 0,7% van de bestaande voorraad aan woningen. Bovendien is het energieverbruik in nieuwe gebouwen sowieso al veel lager dan in bestaande gebouwen (door verbeterde techniek en wetgeving).

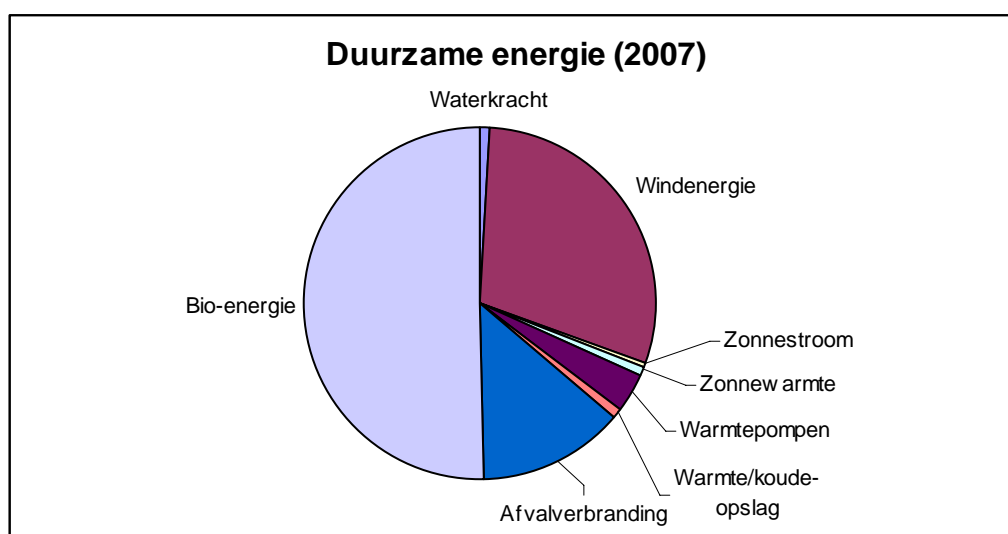
Het energieverbruik in nieuwe gebouwen zal verder dalen. Zo wordt de wettelijke energieprestatie-coëfficiënt (EPC) voor nieuwbouwwoningen stapsgewijs aangescherpt. De EPC is nu nog 0,8, maar gaat naar 0,6 in 2011 en naar 0,4 in 2015. Uiteindelijk is de verwachting dat nieuwbouwwoningen vanaf 2020 geen kooldioxide meer uitstoten.

Verkeer en vervoer

Binnen de sector verkeer en vervoer zijn grote reductiemogelijkheden. Die kunnen worden bereikt door minder verplaatsingen, verplaatsingen met het openbaar vervoer of de fiets, zuiniger voertuigen, zuiniger rijgedrag enz.

Mogelijkheden duurzame energiebronnen

Ondanks optimistische verhalen in de media over de opmars van duurzame energiebronnen, zijn de kooldioxide-reductiemogelijkheden hiervan vooralsnog gering. In 2007 bedroeg het aandeel energieproductie uit duurzame energiebronnen in Nederland slechts 2,85% van de totale energiebehoefte. Circa 0,9%-punt hiervan ontstaat uit *verbranding* van afval en biomassa (houtafval, slib, enzovoorts). Zie figuur hieronder.

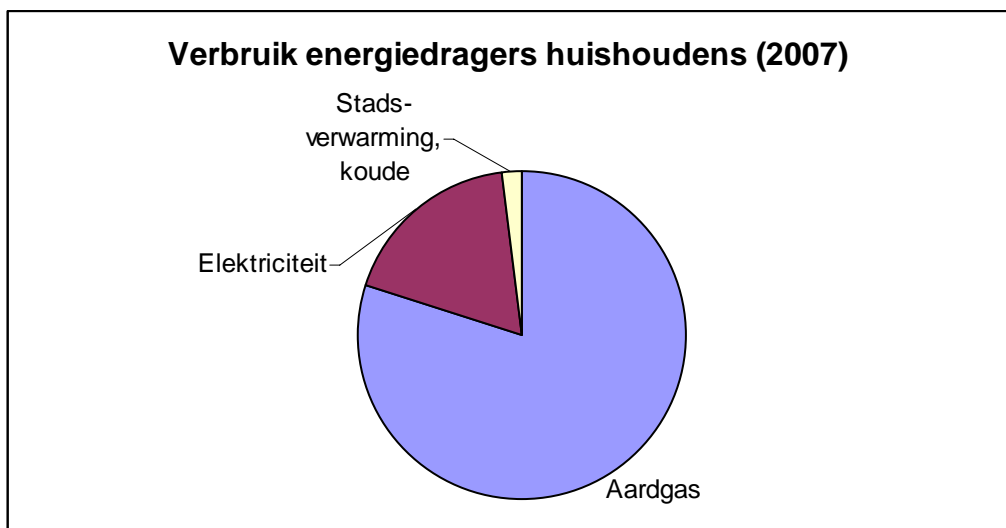
Duurzame energietechnieken (2007, bron: CBS)

Ingeburgerde technieken als warmtepompen en warmte/koude-opslag in de bodem hebben als nadeel dat deze moeilijk toepasbaar zijn in bestaande situaties. Ze vergen een *laagtemperatuur-afgiftesysteem* zoals vloerverwarming of wandverwarming. CV-leidingen en radiatoren zijn een hoogtemperatuur-afgiftesysteem.

Echter, na het aanbrengen van isolatie kan het zijn dat het hoogtemperatuur-afgiftesysteem geschikt is voor lage temperatuur-afgifte omdat er minder warmte nodig is.

Aardgas versus elektriciteit

Aankoop van groene stroom kan maar beperkt bijdragen aan kooldioxide-reductie in de bestaande bouw. Dat komt omdat het leeuwendeel van het energieverbruik (en dus kooldioxide-uitstoot) in Nederland wordt gevormd door aardgasgebruik. De volgende figuur illustreert dit.

Verbruik energiedragers huishoudens (2007, bron: ECN)

(2) invloed gemeente

De invloed van de gemeente is het grootst binnen haar eigen gebouwen en voorzieningen (stadskantoor, openbare verlichting, rioolpompen, gemalen), en richting gebruikers van gebouwen waarmee de gemeente een financiële relatie onderhoudt (onderwijs, sociaal-culturele sector, verenigingsleven).

Woningen

Voor de bestaande woningen kan de gemeente bewoners stimuleren maatregelen tegen energieverstopping te nemen. Ook kan de gemeente energieprestatie-afspraken maken met woningcorporatie Woonplus. In vergelijking met de invloed die de gemeente heeft op bedrijven, middels de zorgplicht, of de eigen organisatie, is de invloed op bestaande woningbouw echter gering.

Bij nieuwbouw is de invloed van de gemeente groter, naast wettelijke minimum afspraken over energie kan de gemeente overeenkomsten sluiten met projectontwikkelaars om nieuwbouw duurzaam te bouwen, zeker als de gemeente de grond in eigendom heeft.

Zorgplicht bedrijven

De gemeente heeft een gemiddelde invloed op de bedrijven die onder haar bevoegdheid vallen zoals het midden- en kleinbedrijf; deze kunnen door de gemeente gehouden worden aan de *zorgplicht* zoals in de Wet milieubeheer is opgenomen: 'Een ieder neemt voldoende zorg voor het milieu in acht.' (artikel 1 uit de Wet milieubeheer)

In opdracht van de gemeente voert de DCMR milieudienst Rijnmond deze werkzaamheden uit.

Verkeer en Vervoer

De gemeente heeft een beperkte directe invloed op het verplaatsingsgedrag. De gemeente kan de keuze van vervoerswijze beïnvloeden, door prioriteit te geven aan kwalitatief hoogwaardig openbaar vervoer en fietsvoorzieningen, maar mensen zullen zelf het verplaatsingsgedrag moeten aanpassen.

Op het (boven) regionale schaalniveau heeft de gemeente weinig invloed, maar lokaal wel. Juist met betrekking tot het bevorderen van fietsen, als zelfstandige verplaatsing

of in combinatie met hoogwaardig openbaar vervoer, en bij de bevordering van mobiliteitsmanagement en marketing heeft de gemeente een belangrijke aanjagende rol voor bedrijven en activiteiten binnen de eigen gemeente.

Hiermee kan niet alleen bij lokale verplaatsingen het autogebruik worden teruggedrongen, maar ook (auto)verplaatsingen over grotere afstand, die herkomst en of bestemming in de stad hebben. De buiten Schiedam bespaarde autokm en kooldioxide-uitstoot zijn uiteraard even zinvol, al worden ze in de balans van Schiedam niet meegerekend.

Het gemeentelijk beleid zal minder invloed hebben op het autoverkeer op de A20 en A4 (60 % van het verkeer in Schiedam), het merendeel van de verplaatsingen heeft een herkomst én bestemming buiten Schiedam.

De lokale plannen worden verder uitgewerkt in het gemeentelijk verkeers en vervoerplan.

De gemeente heeft een visie neergelegd hoe het verkeer op autosnelwegen sterk kan worden beperkt en files kunnen worden opgelost (het Deltaplan duurzame Bereikbaarheid), maar dat gaat over (boven)regionale schaal, de gemeente kan alleen maar lobbyen voor dit plan. Ook voor de geloofwaardigheid mbt deze lobby is het van belang dat gemeente zich lokaal maximaal inspant.

(3) kosteneffectiviteit maatregelen

De kosteneffectiviteit van maatregelen is het grootst binnen verkeer en vervoer, bestaande bedrijven en bestaande woningen. Binnen deze sectoren zijn veel maatregelen denkbaar die energieverstopping tegengaan (minder reizen, verbetering productieprocessen, na-isolatie) die na 10 jaar, of beduidend eerder, veel geld opleveren.

Nieuwbouwsituaties

Binnen nieuwbouwsituaties is de kosteneffectiviteit niet zo groot. Dat komt omdat door aangescherpte regelgeving (Bouwbesluit, emissierichtlijnen, enzovoorts.) en verbeterde technieken de *extra* energiebesparing als gevolg van de *extra* (innovatieve) maatregelen dermate gering is, dat deze nauwelijks nog opweegt tegen de hogere investeringen. Dit verschijnsel wordt ook wel 'wet van de afnemende meeropbrengst' genoemd.

Duurzame energietechnieken

De kosteneffectiviteit van duurzame energietechnieken verschilt. Deze hangt ondermeer af van de schaalgrootte en eventuele stimuleringsregelingen (bijvoorbeeld SDE).

Warmtepompen en warmte/koude-opslag in de bodem zijn technieken die concurrerend zijn en al veelvuldig worden toegepast.

Aangezien energietarieven stijgen en duurzame energietechnieken goedkoper worden, is het zaak om *nu* de voorwaarden te realiseren, die het *straks* mogelijk maken om bepaalde duurzame energietechnieken toe te passen. Voorbeelden daarvan:

- een laag temperatuur-afgiftesysteem in de vloeren en wanden (maakt latere aansluiting op warmtepomp of collectief systeem mogelijk);
- optimale woning-oriëntatie op de zon (maakt verlichtingsbehoefte geringer);
- optimale dakvlak-oriëntatie op de zon (maakt latere plaatsing van zonnepanelen mogelijk).

(4) imago en educatieve waarde

De gemeente kan maatregelen treffen die relatief weinig opleveren aan kooldioxide-reductie en niet kosteneffectief zijn. Bijvoorbeeld het gebruik van dakfolie waarin zonnecellen zijn verwerkt op nieuwe utiliteitsgebouwen: de energieopbrengsten zijn laag ten opzichte van de investeringskosten.

Niettemin is een dergelijke maatregel verstandig vanuit de voorbeeldfunctie die de gemeente vervult. De gemeente krijgt andere partijen immers niet in beweging (bijvoorbeeld voor de realisering van een duurzaam Nieuw-Mathenesse, zolang zij er zelf niet naar handelt).

6.3 Combinatie aandachtspunten

Indien we de aandachtspunten (exclusief imago gemeente) en de verschillende thema's in een schema zetten, dan ontstaat onderstaand beeld. Let op: het betreft een inschatting.

		Kooldioxide- reductie- mogelijkheden	Invloed gemeente	Kosten- effectiviteit maatregelen
Gemeentelijke organisatie		-/+	++	+
Woningen	bestaand	++	-	++
	nieuw	-	+	+/-
Bedrijven	bestaand	++	+	++
	nieuw	-/+	++	+/-
Utiliteitsgebouwen	bestaand	+	+	++
	nieuw	-/+	++	+/-
Verkeer en vervoer	lokaal	++	+/-	++
	regionaal/ nationaal	++	-/+	++
Duurzame energie- bronnen		--	-/+	-

Toelichting:

-- *zeer gering* -/+ *matig* + *groot*
- *gering* +/- *redelijk* ++ *zeer groot*

Prioriteiten

Op basis van bovenstaande inschatting en Trias Energetica stelt gemeente Schiedam de volgende prioriteiten voor inzet van tijd en geld:

1. Uitstoot van kooldioxide door gemeentelijke organisatie tot nul terugbrengen;
2. Aanpak van energieverpilling binnen bestaande bedrijven en bestaande woningen;
3. Beperken uitstoot verkeer en vervoer;
4. Benutting van duurzame energiebronnen vergroten in nieuwbouw en bestaande bouw.

Deze prioriteiten bepalen het overgrote deel van de kooldioxide-reductiemogelijkheden binnen Schiedam.

- ad 1: De gemeente is niet geloofwaardig richting bedrijven, burgers en instanties als zij niet haar eigen zaakjes op orde heeft. Daarom zal zij in de eerste plaats ervoor moeten zorgen dat de uitstoot van kooldioxide van haar eigen organisatie tot nul gereduceerd is.
- ad 2: De grootste kooldioxide-reductie valt te behalen in de bestaande bedrijven en bestaande woningen, en meestal tegen relatief lage investeringen. De energieverspilling is er zo groot, dat bij het treffen van maatregelen (voornamelijk na-isolatie) de eigenaren na 10 jaar of eerder flink geld gaan verdienen.
- ad 3: Grote kooldioxide reductie is te bereiken in het verkeer, zowel door schonere voertuigen als door beperking van de ontwikkeling van het verkeer. Voor de lokale wegen is de invloed van de gemeente redelijk. Voor de autosnelwegen is de invloed beperkter, een lobby voor maatregelen is alleen kansrijk als Schiedam zelf zich maximaal inspant binnen haar lokale mogelijkheden. Deze gemeentelijk prioriteit wordt verder uitgewerkt in het gemeentelijk verkeers- en vervoerplan.
- ad 4: Pas als de totale energievraag fors is teruggebracht, is het zinvol tijd en geld te steken in het verder exploiteren van duurzame energiebronnen binnen de gemeentegrenzen van Schiedam. Echter, vanaf 2008 dient al rekening te worden gehouden met de randvoorwaarden voor duurzame energietechnieken. Denk daarbij aan laagtemperatuur-afgiftesysteem, oriëntatie op de zon, en ruimte voor zonnepanelen.

Fasering

De hiervoor genoemde drie prioriteiten hebben consequenties voor de inzet van tijd en geld.

<i>Prioriteit</i>	<i>Periode uitvoering</i>
1 Uitstoot van kooldioxide door gemeentelijke organisatie tot nul terugbrengen	2009 - 2015
2 Aanpak van energieverspilling binnen bestaande bedrijven en bestaande woningen	2009 - circa 2035
3 Beperken uitstoot verkeer en vervoer	2009 - 2020
4 Benutting van duurzame energiebronnen vergroten in nieuwbouw en bestaande bouw.	circa 2025 - 2040

Geén prioriteiten

Uit voorgaande prioriteitstelling en fasering volgt dat gemeente Schiedam binnen het klimaatbeleid in de periode 2009 - 2012 minder aandacht zal besteden aan:

- aanscherpen energieprestatie-eisen in nieuwbouwprojecten (maar wèl aandacht voor de randvoorwaarden oriëntatie op de zon, laagtemperatuur-afgifte systeem, ruimte voor zonnepanelen);
- duurzame energietechnieken (maar wèl op gemeentelijke gebouwen).

6.4 Toelichting duurzaam wonen, -bouwen en -slopen

Inleiding

De onderdelen duurzaam wonen, -bouwen en -slopen sluiten aan op de grootste milieuproblemen waar de aarde mee te kampen heeft, namelijk klimaatveranderingen en de uitputting van grondstoffen (oerwouden, schoon water, schaarse metalen, enz.).

In deze paragraaf worden de drie onderdelen afzonderlijk beschreven. Het Cradle-to-Cradle principe brengt ze bij elkaar.

Duurzaam wonen

De gemeente streeft naar een hoog kwaliteitsniveau voor de woningen en andere gebouwen. Een goede woning is behaaglijk (geen tocht of oververhitting), heeft een gezond binnenmilieu (voldoende ventilatie), is van gemakken voorzien (bijvoorbeeld vloerverwarming, koeling), en is energiezuinig.

Maar ook de inrichting van de buitenruimte met voldoende water en groen draagt bij aan een hogere kwaliteit van leven. Een woning met hoge kwaliteit in een prettige leefomgeving heeft uiteindelijk een hogere waarde. Met de aanpak van energieverstopping binnen de bestaande woningen draagt de gemeente dan ook bij aan de verbetering van de totale kwaliteit in Schiedam.

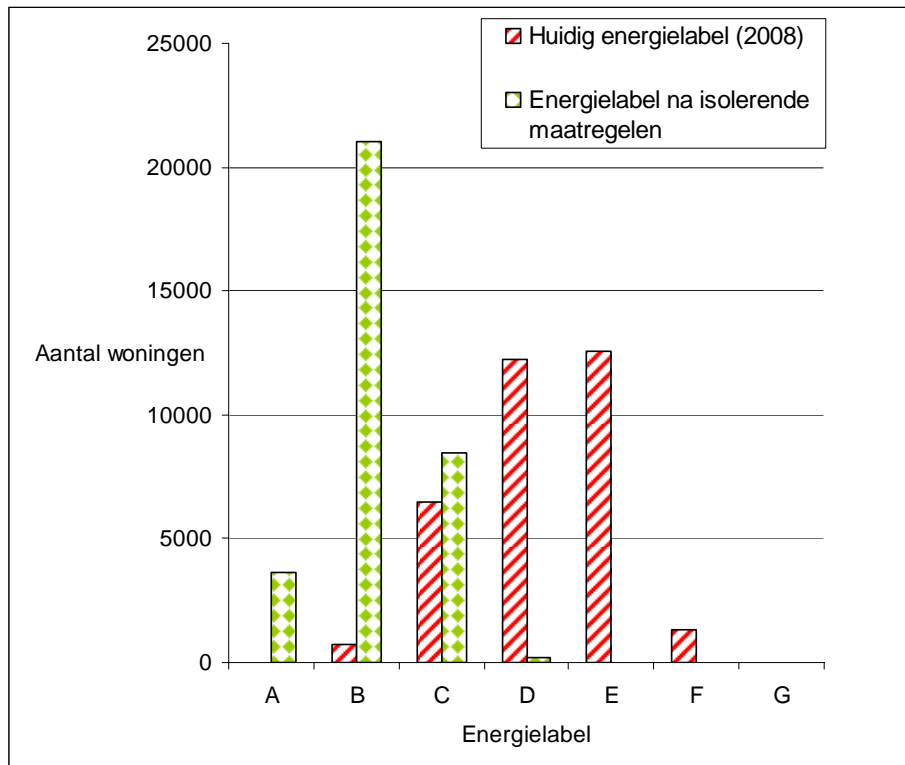
Bestaande woningen Schiedam

In het kader van deze nota is een verkennend onderzoek uitgevoerd naar energieaspecten van de bestaande woningvoorraad in Schiedam. Dit is gedaan op basis van kengetallen die in Nederland gehanteerd worden voor het energieverbruik van bepaalde woningtypen uit bepaalde bouwjaren. Weerstation De Bilt geldt als referentie voor de klimaatgegevens.

De belangrijkste conclusies uit het verkennend onderzoek:

- 33.329 woningen zijn gebouwd voor 2000;
- het gasverbruik in deze woningen daalt met gemiddeld 40% bij uitvoering van dak-, vloer-, gevelisolatie, HR++ glas, combi-tapketel of collectieve CV-ketel;
- de terugverdientijd van de investeringen voor bovengenoemde maatregelen is gemiddeld 15,4 jaar.

In de onderstaande figuur wordt weergegeven welke energielabels de woningvoorraad nu heeft, en wat het effect van het uitvoeren van isolerende maatregelen hierop zou zijn.

Effect van uitvoeren isolerende maatregelen

Er zijn in Schiedam naar schatting bijna 12.000 woningen waar *alle* individuele maatregelen uit bovengenoemd pakket binnen 12 jaar terugverdientijd vallen. Door uitsluitend deze woningen aan te pakken, kan al circa 3/5 van de bestaande energieverstopping door gasverbruik teniet gedaan worden! De terugverdientijd van de investeringen bedraagt gemiddeld circa 10 jaar.

Bijna 80% van deze 12.000 woningen bevindt zich in slechts 4 wijken: Nieuwland (circa 2.350), Schiedam Oost (circa 2.500), West (circa 2.880) en Zuid (circa 1.700). In (één van) deze wijken zou gestart kunnen worden met de aanpak.

Duurzaam bouwen

Duurzaam bouwen is lange tijd uitsluitend geassocieerd met het verbeteren van het milieu. In de praktijk blijkt echter steeds meer dat deze manier van bouwen zorgt voor een forse verbetering van de kwaliteit op het gebied van leefbaarheid, flexibiliteit, gezondheid, comfort, veiligheid en rentabiliteit.

Duurzaam bouwen betekent:

- renoveren van gebouwen (in plaats van slopen);
- zorgen voor een optimale locatie en oriëntatie op de zon;
- rekening houden met de levensfasen van gebouw en gebruikers;
- gebruikmaken van zo min mogelijk milieubelastende grondstoffen en bouwmaterialen;
- duurzaam slopen.

Praktische richtlijnen

Gemeente Schiedam heeft rondom duurzaam bouwen geen praktische richtlijnen en ook geen vastgesteld beleid. Het is de bedoeling om praktische richtlijnen te ontwikkelen in het kader van de projecten Nieuw-Mathenesse, oude ziekenhuislocatie en scholengemeenschap Schravenlant.

Beleid

Eind 2010 moeten de ontwikkelde richtlijnen zijn omgezet in beleid. Eén van de aspecten betreft het houtgebruik binnen de gemeente. Dit dient voortaan hout met FSC-keurmerk te zijn. November 2008 heeft de gemeente het *Forest Stewardship Council* (FSC) convenant ondertekend, waarmee de gemeente aangeeft voortaan producten van FSC-hout en FSC-papier voor te zullen schrijven.

Ondertekening van het FSC convenant gemeente Schiedam in november 2008 (bron: www.fsc.nl)

In het op te stellen duurzaam bouwen-beleid zal het Cradle-to-Cradle principe maximaal verwerkt zijn; daarom spreken we in Schiedam over *duurzaam bouwen plus*.

Duurzaam slopen

Het aspect duurzaam slopen maakt deel uit van het op te stellen duurzaam bouwen plus beleid. Vooruitlopend op vaststelling van dit beleid, zal al in 2009 het aspect duurzaam slopen vertaald worden in beleid.

Nodeloos gesleep

Door duurzaam te slopen, zijn vrijkomende materialen beter herbruikbaar. Het is het beste om deze materialen ter plaatse her te gebruiken, om nodeloos gesleep met goederen te voorkomen.

Stoffeninventarisatie

Gemeente Schiedam is voornemens om, voorafgaand aan sloop, een *stoffeninventarisatie* verplicht te stellen. Een stoffeninventarisatie maakt inzichtelijk wat de vrijkomende sloopmaterialen zijn en verdeelt deze over vier categorieën:

1. Herbruikbaar;
2. Herbruikbaar als primaire grondstof;
3. Recycling tot secundaire grondstof;
4. Storten of verbranden.

Aanbesteding

Bij de aanbesteding van de sloop zal de uitgevoerde stoffeninventarisatie worden meegestuurd. De sloper moet aangeven in welke mate hij kan voldoen aan het slopen volgens deze categorieën. Minimaal 50 % van de aanbesteding zal afhangen van de mate van duurzaam slopen volgens de stoffeninventarisatie.

7 Concreet beleid 2009 - 2012

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk is het klimaatbeleid van gemeente Schiedam uitgewerkt voor de jaren 2009 - 2012. Daarbij is de thema-indeling gehanteerd van de subsidieregeling voor lokaal klimaatbeleid (SLOK).

7.2 Gemeentelijke organisatie

2015

Als gevolg van gemeentelijke activiteiten komt kooldioxide vrij. Gemeente Schiedam wil het goede voorbeeld geven. Eerste prioriteit is daarom de kooldioxide-uitstoot als gevolg van gemeentelijke activiteiten uiterlijk 2015 tot nul terug te brengen (geen effect op het klimaat).

Onderzoek

Op basis van onderzoek zullen hiervoor de mogelijkheden binnen de bestaande gebouwen in kaart gebracht moeten worden, alsmede de benodigde investeringen. Veel van de investeringen zullen zich na verloop van tijd terugverdienen door lagere exploitatielasten.

Fasering

De gemeente zou kunnen beginnen met de gebouwen die in bezit- en in gebruik zijn van de gemeente.

Daarna zouden de gebouwen kunnen volgen die in bezit zijn van de gemeente, maar worden verhuurd aan derden.

En een derde categorie zijn gebouwen waarbij de gemeente een financiële relatie onderhoud met de gebruikers, bijvoorbeeld de schoolgebouwen.

Nieuwbouw

Het spreekt voor zich dat nieuwbouw van gemeentelijke gebouwen vanaf 2009 niet mag leiden tot uitstoot van kooldioxide.

7.3 Woningen

Verspilling

Binnen de bestaande woningen wordt over algemeen zoveel energie verspild, dat investeringen in bijvoorbeeld na-isolatie zich vaak binnen enkele jaren terugverdienen. Ook kan door verscheidene maatregelen het comfort flink verbeteren. Waarom gebeurt het dan nog zo weinig?

Saai

Dat komt ondermeer omdat energiebesparing *saai* is, *niet urgent*, en slecht wordt verkocht. Wat dat laatste betreft: mensen gaan pas over tot ingrijpende maatregelen (zoals aanschaf van dubbel glas) als zij vertrouwen hebben in de techniek, de verkoper, de vakman, en het bedrijf erachter. Vergelijk het met het kopen van een keuken; die wil je natuurlijk eerst bekijken, aanraken en uitproberen.

Persoonsgericht

Een persoonsgerichte benadering werkt beter. Dat betekent: huis aan huis *op de koffie*, met een duidelijke boodschap. Door een degelijk en betrouwbaar aanbod te ontwikkelen (in overleg met wijkorganisaties, installateurs, aannemers, isolatiebedrijven, banken), moet stap voor stap vertrouwen gewonnen worden. Daarbij helpt het om het gevoel te kweken dat men 'niet achter kan blijven'.

Veel investeringen in energiebesparende maatregelen verdienen zich binnen een periode van 10-12 jaar terug. Investeringen in deze maatregelen kunnen financieel aantrekkelijker gemaakt worden middels *laagrentende* leningen.

Particuliere woningverbetering

Door aan te sluiten op bestaande projecten voor particuliere woningverbetering (in 2009 maar liefst 1.200 woningen), kan efficiënt gewerkt worden; er worden dan meerdere vliegen in één klap geslagen.

Nieuwbouw

In de nieuwbouwprojecten zal de gemeente ijveren voor het realiseren van de randvoorwaarden voor duurzame energiebronnen: optimale woning-oriëntatie op de zon, optimale dakvlak-oriëntatie op de zon, en laagtemperatuur-afgiftesysteem in de vloeren en wanden.

Deze randvoorwaarden zullen in het duurzaam bouwen plus beleid worden opgenomen. Dit beleid wordt in 2009 ontwikkeld in drie Cradle-to-Cradle proefprojecten (Nieuw-Mathenesse, oude ziekenhuislocatie, Schravenlant).

7.4 Bedrijven

Verspilling

Voor bedrijven geldt enigszins dezelfde situatie als voor bestaande woningen: er wordt nog geweldig veel energie verspild. Het verschil is alleen dat de gemeente met de Wet milieubeheer in de hand (Artikel 1: 'Een ieder neemt voldoende zorg voor het milieu in acht.'), meer mogelijkheden heeft om maatregelen af te dwingen.

Milieudoelen

Met de milieudoelen-aanpak van de DCMR milieudienst Rijnmond komt er meer aandacht voor het energieaspect in de vergunningverlening en handhaving. Maar de ambitie van gemeente Schiedam vraagt om een aanpak die veel verder gaat; waarbij de grenzen van de wet worden opgezocht. Gemeente Schiedam zal hiertoe in nauw overleg moeten gaan met de DCMR milieudienst Rijnmond.

Overige broeikasgassen

Gemeente Schiedam zal met de DCMR milieudienst Rijnmond ook in overleg gaan over de aanpak van *overige broeikasgassen*. Overige broeikasgassen zijn methaan (CH₄), lachgas (N₂O), of bepaalde fluorverbindingen (CFK's, CF₄, SF₆). De uitstoot ervan is in vergelijking met kooldioxide niet groot. Echter, de broeikaswerking ervan is per hoeveelheid gas tientallen tot duizenden malen groter.

7.5 Utiliteitsgebouwen

Voor de utiliteitsgebouwen staat Schiedam een zelfde aanpak voor als voor de bedrijven.

7.6 Verkeer en vervoer

Gemeente Schiedam legt binnen het klimaatbeleid in de periode 2009 - 2012 ook prioriteit bij verkeer en vervoer. Dit wordt verder uitgewerkt in het Gemeentelijk verkeers-en vervoersplan.

7.7 Duurzame energiebronnen

Geen prioriteit

Ook de verdere stimulering van duurzame energiebronnen als water, wind en zon is geen prioriteit in de jaren 2009 - 2012. De middelen die hiervoor nodig zijn, kunnen beter worden geïnvesteerd in de aanpak van energieverstopping bij bestaande bedrijven en bestaande woningen.

Randvoorwaarden creëren

Duurzame energiebronnen zullen naar verwachting in de toekomst rendabeler worden. Daarom is het belangrijk om *nu* de juiste randvoorwaarden te scheppen om *later* duurzame energietechnieken toe te kunnen passen. Dit betekent dat bij nieuwbouw ondermeer de juiste oriëntatie ten opzichte van de zon en vloerverwarming gerealiseerd moet worden.

De gemeentelijke gebouwen zijn zoals hierboven aangegeven wel een prioriteit. Hiervoor zal alles uit de kast gehaald worden, inclusief het benutten van duurzame energiebronnen.

8 Globaal beleid 2013 - 2040

8.1 Inleiding

Het beleid in de periode 2013 - 2040 is gericht op uitvoering: de energievraag van de bedrijven en woningen moet naar beneden (stap 1 van Trias Energetica). En de resterende energievraag dient zoveel mogelijk gedekt te worden uit duurzame energiebronnen (stap 2 van Trias Energetica).

8.2 Fasering

Zoals in hoofdstuk 6 beschreven dient de uitstoot van kooldioxide voor de gemeentelijke organisatie in 2015 tot nul teruggebracht te zijn. Daarnaast wordt ook in deze periode volop ingezet op de aanpak van energieverspilling binnen bestaande bedrijven en bestaande woningen.

Vanaf circa 2025 zal de gemeente Schiedam ook de benutting van duurzame energiebronnen in nieuwbouw en bestaande bouw vergroten. Naar verwachting zijn dan de mogelijkheden en rendabiliteit van duurzame energietechnieken zodanig toegenomen dat optimale toepassing zeer goed mogelijk is. De randvoorwaarden hiervoor zijn in de voorliggende jaren reeds geschapen.

8.3 Samenwerking

De gemeente zal de grote ambitie welke zij zichzelf gesteld heeft echter niet alleen kunnen behalen. Bedrijven en marktpartijen zijn immers verantwoordelijk voor de uitstoot van een groot deel van de kooldioxide en overige broeikasgassen. Daarom is goede samenwerking met marktpartijen essentieel.

De ambitie van Schiedam vraagt om nieuwe vormen van samenwerking tussen overheid en marktpartijen. Daarom zal eind 2010 een nieuwe uitvoeringsorganisatie opgezet zijn, bestaande uit diverse platforms: wonen, bedrijven, mobiliteit, en duurzame energiediensten.

De platforms worden ondersteund door de gemeente.

8.4 Inbedding

Voor een goede uitvoering van het klimaatbeleid, is inbedding in de gehele organisatie noodzakelijk. Ook in overige beleidsvelden wordt daarom de nodige aandacht besteed aan klimaat:

- In de zomer van 2009 is de Stadsvisie Schiedam 2030 gereed. Klimaatbeleid zal deel uitmaken van de stadsvisie;
- In de zomer van 2009 is het gemeentelijk verkeers- en vervoerplan gereed. Het klimaatbeleid en bereikbaarheid, en de combinatie van deze twee vormen belangrijke uitgangspunten voor dit plan;
- Het volkshuisvestingsbeleid biedt aanknopingspunten; denk aan de particuliere woningverbetering, en de jaarlijkse prestatieafspraken met stichting Woonplus. In de prestatieafspraken wordt het energieaspect opgenomen;
- Andere aanknopingspunten zijn het bomenbeleid en milieubeleid.

9 Organisatie, communicatie, voorlichting en educatie

9.1 Inleiding

Betrokkenheid van een breed scala aan maatschappelijke organisaties en private partijen is nodig om de ambities waar te maken. Hiervoor is een omslag in denken en doen een absolute must.

9.2 Organisatie

De ambitie van Schiedam vraagt om nieuwe vormen van samenwerking tussen overheid en marktpartijen. Daarom zal eind 2010 een nieuwe uitvoeringsorganisatie opgezet zijn, bestaande uit diverse platforms: wonen, bedrijven, mobiliteit, en duurzame energiediensten.

De platforms worden ondersteund door de gemeente.

Deelnemers aan de platforms komen uit diverse geledingen: ontwikkelaars, investeerders, eindgebruikers, kennisinstituten, gemeentelijke organisatieonderdelen, financiers, Woonplus, toeleverende bedrijven, regiogemeenten, enzovoorts.

Naar aanleiding van een het seminar 'bouwen op duurzaamheid' (september 2008) is een denktank duurzaam bouwen opgericht. Begin 2009 zal deze denktank voor de eerste maal bijeen komen.

9.3 Communicatie en voorlichting

Communicatie is twee richtingsverkeer. Voorlichting is eenrichtingsverkeer. Communicatie houdt de betrokken partijen bij de les en is nodig om problemen in de uitvoering uit de weg te ruimen. Met voorlichting wordt de buitenwereld geïnformeerd over bereikte resultaten.

Persoonlijk contact werkt het beste binnen de communicatie; daarom zal de klimaatcoördinator veelvuldig op pad zijn binnen de gemeente en bij collega's 'op de koffie' gaan. Op die manier ontstaat zicht op (de oorzaken van) eventuele knelpunten en kan met maatwerk oplossing geboden worden.

Bij voorlichting kan gedacht worden aan brochures met richtlijnen voor *duurzaam bouwen plus*, de website van de gemeente, de gemeentepagina in huis-aan-huisbladen, nieuwsbrieven en publieksversies van jaarplannen/jaarverslagen.

9.4 Natuur- en milieueducatie

Natuur- en milieueducatie (NME) gebeurt door NME-centrum Harre Wegh. Dit centrum heeft samen met de klimaatcoördinator in 2008 ondermeer een Cradle-to-Cradle project uitgevoerd op scholengemeenschap Schravelant.

10 Voortgangsbewaking en monitoring

10.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staan we stil bij de wijze waarop gemeente Schiedam vinger aan de pols houdt. Het gaat daarbij om de:

- uitvoering van activiteiten in de periode 2009 - 2012 (= voortgangsbewaking);
- realisering van de doelstelling van 80% minder uitstoot van kooldioxide in 2040 (= monitoring).

10.2 Voortgangsbewaking

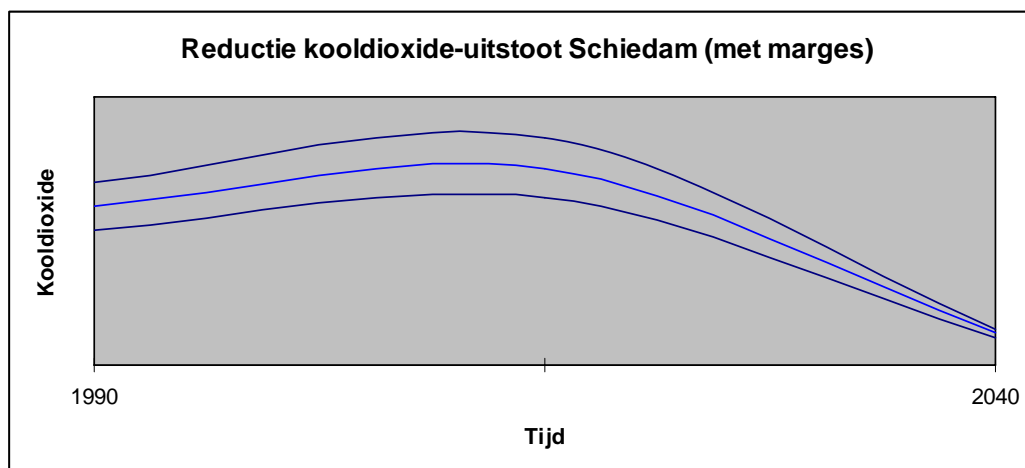
De voortgangsbewaking vindt plaats door de klimaatcoördinator van de gemeente. Hij wordt daarbij ondersteund door de procesmanager van de stadsregio Rotterdam. De procesmanager verzorgt voor de 16 regiogemeenten de jaarlijkse rapportage ten behoeve van de gemeentelijke jaarrekening.

Het gaat daarbij om de financiële- en inhoudelijke verantwoording van de samenwerkingsprojecten (met regiogemeenten) en de lokale projecten.

10.3 Monitoring

Gemeente Schiedam heeft in 2008 een kooldioxide-nulmeting uit laten voeren. Om het jaar zal deze worden herhaald om de voortgang te bewaken. Kooldioxide-uitstoot wordt niet gemeten, maar berekend op basis van aannames.

Het betekent dat er flinke afwijkingen mogelijk zijn. In de onderstaande figuur wordt de kooldioxide-reductie voor de gemeente tot 2040 schematisch weergegeven. De middelste lijn geeft de berekende kooldioxide-uitstoot weer, de buitenste lijnen geven de afwijkingsmarges in de berekeningen weer.

Reductie in de koolstofdioxide-uitstoot van gemeente Schiedam, met afwijkingsmarges in kooldioxide-berekeningen.

11 Financiële en personele consequenties

11.1 Inleiding

Uitvoering van klimaatbeleid heeft financiële- en personele consequenties. In dit hoofdstuk lichten wij deze toe.

11.2 Financiële consequenties

De gemeente heeft in de periode 2009 - 2012 twee extra financieringsbronnen:

- de *decentrale uitkering stimulering lokale klimaatinitiatieven* (SLOK);
- € 100.000 in 2009 en 2010.

Decentrale uitkering stimulering lokale klimaatinitiatieven

Schiedam heeft in december 2008 een beroep gedaan op een ondersteuningsregeling (SLOK) van de rijksoverheid. Daarvoor heeft zij voorgenomen activiteiten beschreven voor de periode 2009 - 2012. Deze activiteiten zijn opgenomen in bijlage 3.

Naar verwachting zal gemeente Schiedam medio 2009 een subsidietoekenning ontvangen van het ministerie van Binnenlandse Zaken.

€ 100.000 in 2009 en 2010

Bij de behandeling van de voorjaarsnota 2009 is er voor nieuw klimaatbeleid € 100.000 per jaar voor de jaren 2009 en 2010 toegekend.

11.3 Personele consequenties

De coördinatie van de activiteiten op het gebied van klimaatbeleid vindt hoofdzakelijk plaats binnen het team Wonen en Milieu van de afdeling Ruimtelijk Gebruik.

De te besteden uren door het ambtelijk apparaat, zullen zoveel mogelijk vooraf opgenomen in de jaarlijkse werkplannen. Indien dit voor het jaar 2009 tot knelpunten leidt, zal in overleg met de betrokken afdelingen naar een oplossing worden gezocht.

Bijlagen

Bijlage 1 Milieubeleid hogere overheden

Bijlage 2 Definities energieneutraal, klimaatneutraal

Bijlage 3 Activiteitenbeschrijvingen uit subsidieaanvraag lokaal klimaatbeleid 2009 - 2012

Bijlage 1 Milieubeleid hogere overheden

Inleiding

Deze bijlage bevat de hoofdlijnen van het milieubeleid van de EU, Nederland en provincie Zuid-Holland.

Europees beleid

De voornaamste milieudoelstellingen van de Europese Unie luiden als volgt:

- Behoud, bescherming en verbetering van de kwaliteit van het milieu;
- Bescherming van de gezondheid van de mens;
- Behoedzaam en rationeel gebruik van natuurlijke hulpbronnen;
- Bevordering op internationaal vlak van maatregelen om het hoofd te bieden aan regionale of mondiale milieuproblemen.

Het beleid gaat uit van enkele *basisprincipes*:

- Streven naar een hoog niveau van bescherming, rekening houdend met de uiteenlopende situatie in de verschillende regio's van de Gemeenschap;
- Het voorzorgsbeginsel;
- Het beginsel van preventief handelen;
- Het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden;
- Het beginsel dat de vervuiler betaalt.

De *doelstellingen* van het Europees klimaatbeleid:

- Het energieverbruik in de hele EU met 20% terugdringen;
- De uitstoot van kooldioxide met 20% verminderen;
- Het aandeel van de Europese verbruikte energie dat afkomstig is uit hernieuwbare energiebronnen als zon, wind, biomassa, water en aardwarmte vergroten tot 20%;
- Het aandeel biobrandstoffen in brandstof voor transport vergroten tot 10%.

Nationaal beleid

Het nationaal milieubeleid is vormgegeven in het vierde Nationale Milieubeleidsplan (NMP4). Het NMP4 wil een eind maken aan het afwentelen van milieulasten op de generaties na ons en op mensen in arme landen. Want met de huidige manier van produceren en consumeren schuiven we nog steeds onze milieulasten door naar anderen. Volgens het NMP4 moet het lukken binnen 30 jaar te zijn overgestapt naar een duurzaam functionerende samenleving. Dan zijn wel ingrijpende maatschappelijke (inter)nationale veranderingen en maatregelen nodig.

Het energiebeleid in Nederland is gebaseerd op de afspraken in het Kyoto-protocol en de aansluitende afspraken binnen de EU. Op de lange termijn wil de overheid de overgang naar een duurzame energiehuishouding bereiken en verdere beperking van de kooldioxide-uitstoot.

Regeerakkoord

De klimaatdoelstellingen uit het Regeerakkoord van Kabinet Balkenende IV (2007) zijn vormgegeven in het werkprogramma *Schoon en Zuinig*. De hoofddoelstelling is 30% vermindering van de kooldioxide-uitstoot in 2020 ten opzichte van 1990, te realiseren door onder andere:

- 2% energiebesparing per jaar;
- Stapsgewijze EPC-verlaging woningbouw (van 0,6 in 2011, via 0,4 in 2015, naar energieneutraal in 2020);
- 20% dekking van de energiebehoefte in 2020 uit duurzame energiebronnen;
- Het gebruik van efficiënte technieken met fossiele brandstoffen;
- Kooldioxide-afvang en -opslag in de bodem.

Bestuursakkoorden

Om de Rijksdoelen te behalen heeft Minister Cramer van VROM bestuursakkoorden gesloten met de woningbouwcorporaties, het bedrijfsleven, gemeenten en provincies.

Convenant Meer met Minder

Naast de bestuursakkoorden is in januari 2008 het convenant *Meer met Minder* ondertekend. Het doel is om gedurende de periode 2008-2011 500.000 bestaande woningen en bedrijfsgebouwen minimaal 30% zuiniger te maken door woning- en gebouweigenaren zo eenvoudig mogelijk en zonder hogere maandlasten minder energie te verspillen.

De bestaande bouw zou in 2020 50% energiezuiniger moeten zijn.

Provinciaal beleid

De provincie Zuid-Holland heeft haar milieubeleid vormgegeven in het *Beleidsplan Groen, Water en Milieu 2006-2010*. Duurzame ontwikkeling vormt de rode draad in dit provinciaal milieubeleidsplan.

Het plan heeft vier beleidslijnen:

- Omschakeling naar een duurzame energiehuishouding;
 - Duurzame glastuinbouw;
 - Duurzame bedrijventerreinen;
 - Duurzaam beheer van bouwgrondstoffen.
-

Bijlage 2 Definities klimaatneutraal, energieneutraal, CO₂-neutraal

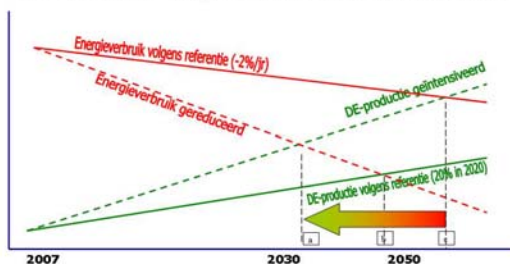
De termen, klimaatneutraal, energieneutraal en CO₂-neutraal worden vaak dwars door elkaar gebruikt. Ze hebben echter niet dezelfde betekenis:

1. klimaatneutraal: het menselijk handelen leidt niet tot uitstoot van CO₂, methaan (CH₄), lachgas (N₂O), en bepaalde fluorverbindingen (CFK's, CF₄, SF₆) door toepassing van duurzame energiebronnen, compensatie (inkoop groene energie, bosaanplant, CO₂-afvang/opslag), en reductie overige broeikasgassen;
2. energieneutraal: al het energiegebruik wordt gedekt uit duurzame energieproductie. Er is geen compensatie door bosaanplant en CO₂-afvang/opslag;
3. CO₂-neutraal: het menselijk handelen leidt niet tot uitstoot van CO₂ door toepassing van duurzame energiebronnen en compensatie (inkoop groene energie, bosaanplant, CO₂-afvang/opslag).

Onder duurzame energiebronnen verstaan we biomassa, wind, water, zon, aardwarmte.

Op het moment dat de energievraag volledig kan worden ingevuld met duurzame energiebronnen, is een gemeente CO₂-neutraal (zie figuur hieronder). Schiedam is CO₂-neutraal op het moment dat de lijnen voor energiegebruik en duurzame energie elkaar kruisen.

Theoretische wegen naar klimaatneutraliteit

Bijlage 3 Activiteitenbeschrijvingen klimaatbeleid 2009 - 2012 (december 2008)

Subsidieaanvraag

Onderstaande activiteitenbeschrijvingen zijn opgenomen in een subsidieaanvraag van gemeente Schiedam voor lokaal klimaatbeleid (*decentrale uitkering stimulering lokale klimaatinitiatieven*, afgekort SLOK). Deze subsidieaanvraag is op 2 december 2008 vastgesteld door het college van B&W.

Extra

Schiedam gaat in de jaren 2009 - 2012 méér doen dan in de subsidieaanvraag is beschreven. Bijvoorbeeld het opstellen van praktische richtlijnen en gemeentelijk beleid op het gebied van duurzaam bouwen. Begin 2009 zullen deze extra activiteiten met de betrokken personen besproken worden. De extra activiteiten zullen in hetzelfde format als onderstaande beschrijvingen uitgewerkt worden. Dit levert een ambtelijk werkplan op.

1. Aanpak energievervalsing gemeentelijke gebouwen

1.	Prestatie (SLOK) Innovatief niveau	▪ Energiebesparing 3 % per jaar ▪ 70 % opwekking en/of inkoop duurzame energie
2.	Aanpak en werkwijze	SenterNovem heeft voor gemeenten een stappenplan ontwikkeld voor een route naar een klimaatneutrale gemeentelijke organisatie. Hier heeft Maasluis aan meegewerkt. Op basis van dit stappenplan kunnen alle gemeenten hun gemeentelijke gebouwen aanpakken. Elementen daarin zijn: ▪ scherpere Epc hanteren voor nieuwbouw van gemeentelijke gebouwen; ▪ invoeren van een systeem van energiebeheer/monitoring, gecombineerd met slimme meters; ▪ energielabeling gebruiken om voor alle relevante gebouwen een maatwerkadvies te laten opstellen; ▪ terugverdientijden voor maatregelen hanteren die gelijk zijn aan de economische levensduur van de maatregel; ▪ duurzaam inkopen.
3.	Resultaten	▪ Planmatige aandacht voor het energiegebruik in de gemeentelijke gebouwen, zowel in het dagelijkse beheer, bij nieuwbouw en op natuurlijke momenten. ▪ Schiedam zal voor de gemeentelijke gebouwen in 2015 klimaatneutraal zijn, daarbij zal <i>Cradle-to-Cradle</i> als uitgangspunt dienen.
4.	Planning	▪ Gezamenlijk plan gereed eind 2009 ▪ Start uitvoering vanaf 2010 en doorlopend
5.	Bestuurlijke trekker	Wethouder regiogemeente
6.	Betrokkenen en taken	▪ Klimaatuitvoeringsteam ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Stedelijk Gebruik ▪ cluster Dienstverlening / afdeling facilitaire Zaken
7.	Tijd	circa 250 uur per jaar
8.	Geld	▪ Invoeren energiebeheer, indien gecombineerd met slimme meters, circa € 35,- per gebouw per jaar ▪ Externe adviseur voor energielabeling en maatwerkadviezen € 1.000 per gebouw ▪ Investeringen in Epc-verlaging en maatregelen tegen energievervalsing opnemen in nieuwbouw of onderhoudsbudgetten. Deze worden terugverdiend.
9.	Monitoringindicatoren	▪ Epc van nieuwbouw ▪ Energielabels ▪ Aantal maatwerkadviezen ▪ Ingekochte groene energie ▪ Nulmeting CO₂-uitstoot Schiedam

2. Verduurzaming openbare verlichting

1.	Prestatie (SLOK) Voorlopend niveau	▪ Energiebesparing 3 % per jaar ▪ 70 % opwekking en/of inkoop duurzame energie
2.	Aanpak en werkwijze	Twee medewerkers van de gemeente (een uitvoerder en een beleidsmedewerker openbare verlichting) werken samen met andere gemeenten in de regio Rijnmond in een viertal bijeenkomsten van een dagdeel aan het opstellen van een plan van aanpak en een beslispuntennotitie. Deze notitie wordt aangeboden aan het college en/of de gemeenteraad. Per bijeenkomst worden afspraken m.b.t. huiswerk gemaakt. Het huiswerk wordt tussen de bijeenkomsten uitgevoerd en de resultaten teruggekoppeld in de volgende bijeenkomst. De bijeenkomsten worden georganiseerd en geleid door een medewerker van de DCMR. Tijdens het traject hebben externe deskundigen een inbreng.
3.	Resultaten	De resulterende beslisnotitie beschrijft en regelt: ▪ de huidige situatie m.b.t. energieverpilling en duurzaamheid in de openbare verlichting en verkeersregelinstallaties in desbetreffende gemeente; ▪ de gewenste situatie met een horizon van minimaal 4 jaar; ▪ de noodzakelijke randvoorwaarden om deze gewenste situatie te realiseren, zoals tijd, budget, deskundigheid, bevoegdheden; ▪ het uitvoeren van één of meerdere concrete projecten die een bijdrage leveren aan duurzaamheid en de aanpak van energieverpilling.
4.	Planning	▪ Het traject om te komen tot een beslispuntennotitie omvat 4 maanden, gestart wordt begin 2009. ▪ De te realiseren besparingsprojecten hebben een looptijd van 1 tot 4 jaar.
5.	Bestuurlijke trekker	Wethouder regiogemeente
6.	Betrokkenen en taken	▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Beheer Openbare Ruimte ▪ DCMR
7.	Tijd	circa 125 uur
8.	Geld	▪ De provincie neemt de externe advieskosten voor haar rekening ▪ Per gemeente een bedrag van € 1.500 voor de procesbegeleiding van DCMR ▪ Investerings zijn afhankelijk van te nemen maatregelen en verdienen zichzelf terug
9.	Monitoringindicatoren	▪ B&W-besluit over beslispuntennotitie ▪ Uitgevoerde besparingsprojecten openbare verlichting

3. Regionaal energieconvenant huursector

1.	Prestatie (SLOK) Voorlopend niveau	Verbeteren van de energetische kwaliteit van de woningvoorraad, uitgedrukt in het Energielabel, met gemiddeld 2 % per jaar.
2.	Aanpak en werkwijze	Aansluitend op reeds afgesloten convenanten in de regio, maar ook elders in Nederland (Tilburg, Den Bosch, Waterland) sluiten de regiogemeenten een energieconvenant met de huursector. De werkwijze is als volgt: 1. samenstellen projectgroep uit de regiogemeenten; 2. inventariseren van te betrekken partijen (gemeentelijke afdelingen, woningcorporaties, overige verhuurders, isolatie- en installatiebranche); 3. organiseren van een stevige bijeenkomst, waarin doel, voorbeelden en inspiratie centraal staan, refereren aan het bestuursakkoord dat de bouwwereld met het Rijk heeft; 4. voorbereiden convenantteksten, waarin doelen, tijd, geld, taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden beschreven staan, waarbij maximaal geleerd wordt van bestaande convenanten in de regio en de rest van Nederland; 5. overleg, lobby, onderhandelen; 6. slotbijeenkomst en ondertekening; 7. start uitvoering convenant.
3.	Resultaten	▪ Regionaal energieconvenant dat gedragen is door gemeenten, verhuurders en isolatie- en installatiebranche. ▪ Bij 60.000 woningen in de regio zijn in 2011 maatregelen tegen energievervalsing getroffen.
4.	Planning	1. Start januari 2009 2. Convenant sluiten januari 2010 3. Start uitvoering januari 2010
5.	Bestuurlijke trekker	Wethouder regiogemeente
6.	Betrokkenen en taken	▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Ruimtelijk Gebruik; ▪ Klimaat-uitvoeringsteam (uitvoerend werk); ▪ Woonplus Schiedam; ▪ Bij voorkeur ook commerciële verhuurders, idem; ▪ Isolatie- en installatiebranche, meetekenen, in actie komen voor de realisatie van energiematregelen; ▪ Meer met Minder (kennis, subsidie) ▪ Extern adviesbureau (technisch-inhoudelijke ondersteuning)
7.	Tijd	▪ 2009: circa 150 uur ▪ 2010-2012 per jaar: circa 75 uur
8.	Geld	▪ Externe ondersteuning adviesbureau in 2009 € 40.000 ▪ Daarna ondersteuning per project onder te brengen in projectfinanciering ▪ Kosten voor organisatie en communicatie in 2009 € 10.000, daarna per jaar € 5.000 ▪ Subsidie door MmM (voor het treffen van energiematregelen in

		woningen) p.m.
9.	Monitoringindicatoren	▪ Woningaantallen per partij en gemeente die door het convenant gedekt worden▪ Getroffen maatregelen tegen energieverpilling door de jaren heen▪ CO₂-reductie ten gevolge van de maatregelen

4. Energieloket Rijnmond

1.	Prestatie (SLOK) Voorlopend niveau	10 % van de huishoudens vertoont energiezuinig gedrag: ▪ Toepassen niet-woninggebonden energiebesparende maatregelen ▪ Aanschaf energiezuinige apparatuur (A-label) ▪ Inkoop 100 % duurzame elektriciteit
2.	Aanpak en werkwijze	In de gemeenten Vlaardingen, Schiedam, Maassluis en Hellevoetsluis heeft twee jaar een energieloket gelopen. De gemeente Rotterdam heeft ook voorbereidingen getroffen, samen met Meer met Minder, voor een loket gericht op bewoners. Op basis van hun ervaringen zal dit een Energieloket Rijnmond verder uitgebouwd worden voor de gehele regio Rotterdam. Een grootse communicatiecampagne maakt de particulieren in de regio attent op het loket. Deze campagne is deels massamediaal en deels wijkgericht en interpersoonlijk, bijvoorbeeld in de vorm van wijkavonden. Het Energieloket geeft informatie over gedragsmaatregelen en aankoopgedrag die direct toepasbaar zijn, anderzijds ook over gebouwgebonden maatregelen en wijst het particulieren de weg naar isolatie- en installatiebedrijven.
3.	Resultaten	▪ Vanaf 2009 is het Energieloket operationeel, waarmee een laagdrempelige informatiebron is gerealiseerd voor bewoners voor het stimuleren van energiezuinig gedrag ▪ Samenwerking met isolatie- en installatiebranche is vergroot
4.	Planning	▪ Januari 2009 formeren van projectgroep en formuleren PvE ▪ Februari 2009 aanbesteden ▪ Maart 2009 opdrachtverlening ▪ April 2009 Energieloket operationeel ▪ Zomer 2009 grootschalige campagne ▪ Januari 2010 tussenevaluatie Energieloket ▪ Daarna diverse kleinere acties, advertenties en publicaties
5.	Bestuurlijke trekker	Wethouder regiogemeente
6.	Betrokkenen en taken	▪ Klimaat-uitvoeringsteam (uitvoerende werk) ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Ruimtelijk Gebruik ▪ cluster Dienstverlening / afdeling Bestuursondersteuning ▪ Isolatie- en installatiebranche ▪ Meer met Minder (kennis, subsidie) en VVE's ▪ Extern bureau voor bouwen en beheren Energieloket en communicatieve ondersteuning
7.	Tijd	▪ 2009: circa 60 uur ▪ 2010-2012 per jaar: circa 40 uur
8.	Geld	▪ Subsidie door MmM p.m.
9.	Monitoringindicatoren	▪ Aanwezigheid in de publiciteit rondom het Energieloket ▪ Aantal georganiseerde bijeenkomsten ▪ Bezoekers van het Energieloket ▪ Uitgekeerde subsidie (van MmM, Subsidieregling Duurzame Energie)

5. Energieprestatie-eisen handhaven bij nieuwbouw

1.	Prestatie (SLOK) Voorlopend niveau	Toetsing van EPC-berekeningen en toezicht op de EPN op de bouwplaats bij 70 % van de bouwvergunningen
2.	Aanpak en werkwijze	Instellen projectgroep woningbouw, aansluitend bij de huidige overlegstructuren handhaving bij gemeenten: ▪ Inventariseren huidige situatie (o.a. aantal aanvragen, toetsniveau en tijdbesteding) ▪ Opzetten regionaal standaard handhavingsprotocol. ▪ Instellen regionaal overleg bouw- en woningtoezicht (met EPC als terugkerend agendapunt) ▪ Zo nodig opzetten regionale training en organiseren uitwisseling van ambtelijke capaciteit ▪ Mogelijkheden bezien voor een regionaal toets- en handhavingsteam
3.	Resultaten	▪ Woningen worden wat betreft energieaspecten gerealiseerd overeenkomstig de uitgangspunten in de bouwvergunning (o.a. EPC-berekening).
4.	Planning	▪ Voorjaar 2009 start van de projectgroep ▪ September 2009 handhaving op niveau
5.	Bestuurlijke trekker	Wethouder regiogemeente
6.	Betrokkenen en taken	▪ Klimaatuitvoeringsteam (projectleiding en coördinatie) ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Ruimtelijk Gebruik (meewerken en denken in werkgroepen) ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Vergunningen en Handhaving (meewerken en denken in werkgroepen) ▪ cluster Dienstverlening / afdeling Bestuursondersteuning (meewerken en denken in werkgroepen)
7.	Tijd	Handhaving EPC circa 60 uur per jaar
8.	Geld	-
9.	Monitoringindicatoren	▪ Percentage bouwvergunningen waarvan de EPC-berekening getoetst is en die op de bouwplaats gecontroleerd zijn tijdens de bouw

6. Energieprestatie-eisen aanscherpen nieuwbouw-woningen

1.	Prestatie (SLOK) Voorlopend niveau	▪ Realiseren van woningen met een 25 % verscherpte EPC ▪ Realiseren van een EPL van 8,0 tot 9,0 bij woningbouwprojecten met meer dan 200 woningen
2.	Aanpak en werkwijze	▪ Instellen projectgroep woningbouw ▪ Inventarisatie van mogelijkheden (innovatief/experimenteel bouwen, eenduidige regionale aanpak maar met mogelijkheden om lokaal ambitieuzer doelen te stellen). ▪ Uitwerken standaardconcepten, checklisten en draaiboek. De standaardconcepten dienen een oplopende ambitie te hebben zodat zowel koplopers als beginners direct aan de slag kunnen. ▪ Per gemeente B&W-besluit waarin de minimum-ambitie voor de EPC wordt geborgd. ▪ Ondersteuning/vraagbaak bij invoering bij gemeenten. Schiedam wil de herontwikkeling van de oude ziekenhuislocatie gebruiken om ervaring op te doen met ondermeer scherpere energieprestaties. Doel is om een zo duurzaam mogelijke woonwijk te realiseren volgens het principe van <i>Cradle-to-Cradle</i>. Het betreft een project met 120 tot 130 woningen.
3.	Resultaten	▪ Uitgewerkte standaardconcepten (van een regionale standaard tot en met innovatieve projecten), checklisten en draaiboek waarmee gemeenten concreet aan de slag gaan en kansen beter benutten. ▪ Alle nieuwbouw en herstructurering voldoet aan EPC 0,6.
4.	Planning	▪ Voorjaar 2010 start projectgroep ▪ September 2010 B&W-besluiten aanscherpen EPC
5.	Bestuurlijke trekker	Wethouder regiogemeente
6.	Betrokkenen en taken	▪ Klimaatuitvoeringsteam (projectleiding en coördinatie) ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Ruimtelijk Gebruik (meewerken en denken in werkgroepen) ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Vergunningen en Handhaving (meewerken en denken in werkgroepen) ▪ cluster Dienstverlening / afdeling Bestuursondersteuning (meewerken en denken in werkgroepen)
7.	Tijd	Aanscherpen EPC: circa 100 uur
8.	Geld	Inhuur externen € 20.000
9.	Monitoringindicatoren	▪ B&W-besluiten over EPC-ambities ▪ Aantallen woningen met EPC 0,6 of lager

7. Energieprestatie-eisen aanscherpen nieuwbouw-utiliteit

1.	Prestatie (SLOK) Voorlopend niveau	▪ Realiseren van utiliteitsgebouwen met een 25 % verscherpte EPC
2.	Aanpak en werkwijze	▪ Instellen projectgroep utiliteitsbouw ▪ Inventarisatie van mogelijkheden (innovatief/experimenteel bouwen, eenduidige regionale aanpak maar met mogelijkheden om lokaal ambitieuzer doelen te stellen). ▪ Uitwerken standaardconcepten, checklisten en draaiboek. De standaardconcepten dienen een oplopende ambitie te hebben zodat zowel koplopers als beginners er direct mee aan de slag kunnen. ▪ Per gemeente B&W-besluit waarin de minimum-ambitie voor de EPC wordt geborgd. ▪ Ondersteuning/vraagbaak bij invoering bij gemeenten. Schiedam wil de nieuwbouw van scholengemeenschap Schravenlant gebruiken als voorbeeld van een zo duurzaam mogelijk utiliteitsgebouw. Het principe van <i>Cradle-to-Cradle</i> zal er worden toegepast.
3.	Resultaten	▪ Uitgewerkte standaardconcepten (van een regionale standaard tot en met innovatieve projecten), checklisten en draaiboek waarmee gemeenten concreet aan de slag gaan en kansen beter benutten. ▪ Alle nieuwbouw en herstructurering voldoet aan scherpere EPC.
4.	Planning	▪ Voorjaar 2010 start projectgroep ▪ September 2010 B&W-besluiten aanscherpen EPC
5.	Bestuurlijke trekker	Wethouder regiogemeente
6.	Betrokkenen en taken	▪ Klimaatuitvoeringsteam (projectleiding en coördinatie) ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Ruimtelijk Gebruik (meewerken en denken in werkgroepen) ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Vergunningen en Handhaving (meewerken en denken in werkgroepen) ▪ cluster Dienstverlening / afdeling Bestuursondersteuning (meewerken en denken in werkgroepen)
7.	Tijd	Aanscherpen EPC: circa 100 uur
8.	Geld	Inhuur externen € 20.000
9.	Monitoringindicatoren	▪ B&W-besluiten over EPC-ambities ▪ Aantallen utiliteitsgebouwen met verscherpte EPC

8. Opleggen rendabele maatregelen bedrijven – milieudoelen energie

1.	Prestatie (SLOK) Voorlopend niveau	Extra energie-efficiencyverbetering en/of verduurzaming van gemiddeld 2 % per jaar bij de bedrijven waarvan de gemeente bevoegd gezag is op grond van de Wet milieubeheer.
2.	Aanpak en werkwijze	De Wet milieubeheer gaat uit van een 'zorgplicht' van bedrijven op het gebied van milieu; zuinig omspringen met fossiele energiebronnen past hier binnen. Kern van de milieudoelenaanpak is dat bedrijven die maatregelen treffen die zich binnen 5 jaar terugverdienen. Dit gebeurt in zes stappen: 1. nulmeting : de DCMR informeert tijdens het eerste bezoek de bedrijven over de noodzakelijke besparingsmaatregelen aan de hand van een landelijke standaard-checklist, de "milieuscore"; 2. brief met maatregelen : als blijkt dat het bedrijf het merendeel van de maatregelen heeft getroffen behoort het tot de koplopers. Het wordt dan niet verplicht tot verdere maatregelen. Als de meeste maatregelen nog niet zijn getroffen, krijgt het bedrijf een brief. Daarin staan de relevante maatregelen en wordt het bedrijf verzocht aan te geven wanneer het deze maatregelen gaat treffen; 3. plan van aanpak : het bedrijf stelt een planning op en kan daarbij aansluiten bij investerings- en afschrijvingstermijnen. In bijzondere gevallen kunnen bepaalde maatregelen niet worden getroffen – dat moet duidelijk worden onderbouwd; 4. toetsing : de DCMR toetst het plan van aanpak aan de hand van Wet milieubeheer criteria. Als het plan van aanpak voldoet, volgt een bevestigingsbrief. Als het plan niet voldoet, dan bepaalt de DCMR welke maatregelen getroffen moeten worden; 5. treffen van maatregelen : het bedrijf neemt de rendabele maatregelen conform plan van aanpak; 6. controle : bij een controlebezoek gaat de DCMR na of maatregelen daadwerkelijk zijn getroffen. Zo ja, dan wordt het bedrijf een koploper. Zo niet, dan legt de DCMR sancties op.
3.	Resultaten	Vanaf 2010 zijn alle grootverbruikers doorgelicht en vanaf 2012 hebben deze bedrijven de mogelijke rendabele maatregelen waarvan de terugverdientijd 5 jaar of korter is toegepast.
4.	Planning	Start 2009, daarna doorlopend
5.	Bestuurlijke trekker	Wethouder regiogemeente
6.	Betrokkenen en taken	▪ DCMR (uitvoerend) ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Stedelijk Gebruik
7.	Tijd	De tijdbesteding valt binnen de reguliere jaarplannen- en contracten tussen de DCMR en de regiogemeenten
8.	Geld	De intensivering van de milieudoelen-aanpak energie kost per bedrijf extra tijd voor de stappen 1 tot en met 6. Dit zal per

		gemeente bepaald worden.
9.	Monitoringindicatoren	▪ Aantal bedrijven per gemeente dat valt binnen de milieudoelenaanpak▪ Aantal koploperbedrijven

9. Stimuleren maatregelen bedrijven – communiceren en organiseren

1.	Prestatie (SLOK) Voorlopend niveau	Verbeteren van de energetische kwaliteit van de utiliteitsgebouwen, uitgedrukt in het Energielabel, met gemiddeld 2 % per jaar
2.	Aanpak en werkwijze	Door te inspireren bedrijven in beweging krijgen om hun eigen verantwoordelijkheid te nemen om met energie aan de slag te gaan. Dit gebeurt door op verschillende manieren bedrijven te ondersteunen. Denk aan: 1. het organiseren van bijeenkomsten om onderling kennis en ervaring uit te wisselen en voorlichting te verzorgen over wat de mogelijkheden zijn om energie te besparen; 2. het aanbieden van cursussen duurzaam ondernemen; 3. het aanbieden van milieubarometers (of een vergelijkbaar instrument), waarmee ook een regionale benchmark kan worden uitgevoerd (denk aan een MKB CO₂-footprint); 4. het belonen van ondernemers die net iets extra's doen met een prijs en free publicity (koplopers in het zonnetje); 5. het inrichten van een energieloket voor het MKB, een helpdesk voor vragen over subsidiemogelijkheden, eenvoudige besparingsadviezen en/of doorverwijzing naar gevestigde instanties.
3.	Resultaten	▪ Voorlichtingsbijeenkomsten voor ondernemers en bestuurders; - Toegepaste milieubarometers (of iets vergelijkbaars) incl. benchmark; ▪ Koplopers in het zonnetje; ▪ Cursussen duurzaam ondernemen; ▪ Energieloket voor regio operationeel.
4.	Planning	Starten in 2009
5.	Bestuurlijke trekker	Wethouder regiogemeente
6.	Betrokkenen en taken	Klimaatuitvoeringsteam is hoofduitvoerder van het project, maakt daarbij gebruik van de inbreng en capaciteit van: ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Stedelijk Gebruik ▪ cluster Dienstverlening / afdeling Bestuursondersteuning ▪ DCMR en RCI ▪ KvK en Energiecentrum MKB ▪ Stimular ▪ financiële instellingen (Rabobank) ▪ Extern advies/communicatiebureau
7.	Tijd	circa 150 uur per jaar.
8.	Geld	-
9.	Monitoringindicatoren	▪ Aantallen bijeenkomsten en communicatie-uitingen ▪ Aantallen en adressen deelnemende bedrijven ▪ Getroffen maatregelen (indicatief via enquêtering) door bedrijven.

10. Energieprestatie als criterium bij gronduitgifte nieuwe bedrijven

1.	Prestatie (SLOK) Voorlopend niveau	Realiseren van utiliteitsgebouwen met een 25 % verscherpte EPC
2.	Aanpak en werkwijze	Samenwerkingsproject voor starten, gericht op consensus over ambitieniveau bij gemeenten. Hiervoor is veel bestuurlijke uitwisseling en overleg nodig, omdat het raakt aan grondbeleid. Dit is voor gemeenten een belangrijke financiële peiler. Daarnaast raakt het aan werkgelegenheid in de gemeente. ▪ Bijeenbrengen gemeentelijke medewerkers op het gebied van economische zaken, acquisitie en grondbeleid ▪ Verkennen mogelijkheden en consequenties van scherpere EPC- en/of EPL-eisen ▪ Vaststellen regiobreed ambitieniveau ▪ Vaststellen ambitieniveau binnen regiogemeenten, door middel van B&W-besluit
3.	Resultaten	Vastgesteld gemeentelijk gronduitgifte-beleid binnen regiogemeenten, uitgaande van scherpere EPC- en/of EPL-eisen. Regiobreed hanteren van uniforme, scherpere EPC- en/of EPL-eisen bij nieuwbouw bedrijven.
4.	Planning	Start 2009, beleid effectief vanaf 2010
5.	Bestuurlijke trekker	Wethouder regiogemeente
6.	Betrokkenen en taken	Klimaat-uitvoeringsteam (trekker) ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling, Vastgoed en Grondzaken ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Projecten ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Ruimtelijke Gebruik ▪ Staf / Strategie & Beleidscontrol ▪ cluster Dienstverlening / afdeling Bestuursondersteuning
7.	Tijd	circa 300 uur in 2009
8.	Geld	-
9.	Monitoringindicatoren	▪ Vastgestelde ambitieniveau ▪ De B&W-besluiten

11. Revitalisering bedrijventerrein Nieuw-Mathenesse

1.	Prestatie (SLOK) Innovatief niveau	Structurele samenwerking met bedrijven op bedrijventerrein, gericht op minimaal 4% energiebesparing en/of opwekking van duurzame energie
2.	Aanpak en werkwijze	Bedrijventerrein Nieuw-Mathenesse wordt de komende jaren gerevitaliseerd. Nieuw-Mathenesse ligt deels op Schiedams- en deels op Rotterdams grondgebied. Het Cradle-to-Cradle principe is uitgangspunt voor het project. In Europees verband zal worden samengewerkt. Rondom het project is bestuurlijke uitwisseling en overleg nodig omdat het raakt aan grondbeleid. Dit is voor gemeenten een belangrijke financiële peiler. Daarnaast raakt het aan werkgelegenheid in de gemeenten Schiedam en Rotterdam. • Bijeenbrengen gemeentelijke medewerkers op het gebied van economische zaken, acquisitie en grondbeleid • Verkennen mogelijkheden en consequenties van het <i>Cradle-to-Cradle</i> principe • Vaststellen ambitieniveau
3.	Resultaten	Vastgesteld ambitieniveau duurzaamheid met uitvoeringsprogramma.
4.	Planning	Start 2009, beleid effectief vanaf 2011
5.	Bestuurlijke trekker	niet van toepassing
6.	Betrokkenen en taken	▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling, Vastgoed en Grondzaken ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Projecten ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Ruimtelijke Gebruik ▪ Staf / Strategie & Beleidscontrol ▪ cluster Dienstverlening / afdeling Bestuursondersteuning
7.	Tijd	circa 250 uur per jaar
8.	Geld	€ 20.000
9.	Monitoringindicatoren	▪ Vastgestelde ambitieniveau ▪ B&W-besluiten

12. Ontwikkelen beleid duurzaam slopen

1.	Prestatie (SLOK) Actief niveau	Besparing en/of verduurzaming brandstoffen
2.	Aanpak en werkwijze	Bij sloop van woningen en utiliteitsgebouwen komt veel afval vrij. Dit afval wordt niet altijd goed gescheiden en leidt tot veel transport met vrachtwagens. Resultaat hiervan is dat het vrachtverkeer toeneemt en veel sloopafval moeilijker herbruikbaar is. Door meer eisen te stellen aan het slopen, en afspraken te maken over de nieuwbouw, wordt: ▪ het sloopafval beter gescheiden; ▪ is hoogwaardiger hergebruik van oude materialen mogelijk; ▪ vindt minder onnodig vrachtverkeer plaats. Er zal een plan opgesteld worden waarin staat beschreven op welke manier er duurzaam slopen is aan te besteden.
3.	Resultaten	Vastgesteld beleid met uitvoeringsprogramma omtrent duurzaam slopen.
4.	Planning	Start 2009, beleid effectief vanaf 2010
5.	Bestuurlijke trekker	niet van toepassing
6.	Betrokkenen en taken	▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling, Vastgoed en Grondzaken ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Projecten ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Ruimtelijke Gebruik ▪ Staf / Strategie & Beleidscontrol
7.	Tijd	circa 200 uur
8.	Geld	€ 20.000
9.	Monitoringindicatoren	▪ Vastgestelde beleidsnota en uitvoeringsprogramma ▪ Verbeterde sloopcontracten

13. Creëren ruimte voor windmolens

1.	Prestatie (SLOK) Voorlopend niveau	3 % van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt wordt duurzaam opgewekt en geleverd via grootschalige en/of collectieve opties: ▪ Wind ▪ Biomassa ▪ Waterkracht ▪ Warmte/Koudeopslag
2.	Aanpak en werkwijze	De partijen van Windconvenant Rotterdamse haven (provincie en gemeenten) gaan dit evalueren en actualiseren. Tevens zal uitbreiding gezocht worden naar de overige gemeenten in de stadsregio. Daarvoor zal de provincie drie studies starten: worden. 1. De eerste studie onderzoekt - in RCI-verband- de huidige en extra mogelijkheden voor windmolens in het havengebied. De resultaten van deze studie moeten leiden tot een concreet plan van aanpak. 2. In de tweede studie zal voor het gebied dat niet tot het havengebied behoort, de provincie ook een onderzoek laten uitvoeren naar het huidige - en toekomstige windenergiepotentieel. 3. De derde studie gaat over de mogelijkheden van windenergie in de stedelijke omgeving d.m.v. stedelijke windmolens. Hiervoor wordt gebruikgemaakt van de reeds uitgevoerde studies en proefprojecten in Nederland. Dit onderdeel zal moeten leiden tot een standpunt t.a.v. het winnen van windenergie in het stedelijk gebied. Deze drie studies zullen als onderlegger dienen voor een uitbreiding van het Havenconvenant naar een convenant voor de gehele stadsregio Rotterdam. De provincie Zuid-Holland is hierin initiator.
4.	Resultaten	Nieuw windconvenant voor de gehele stadsregio Rotterdam
5.	Planning	▪ Plan van aanpak Rotterdamse Haven in 2009; ▪ Studie rest stadsregio in 2009; ▪ Studie stedelijke windenergie in 2009; ▪ Nieuw convenant 2010.
6.	Bestuurlijke trekker	Wethouder regiogemeente

7.	Betrokkenen en taken	▪ Provincie Zuid-Holland, initiator en trekker ▪ Havenbedrijf Rotterdam ▪ cluster Stedelijke Ontwikkeling / afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling, Vastgoed en Grondzaken ▪ cluster Dienstverlening / afdeling Bestuursondersteuning ▪ Externe adviseur
8.	Tijd	circa 80 uur
9.	Geld	▪ De kosten voor de onderzoeken zijn voor rekening van de provincie ▪ Ontwikkelkosten voor locaties zijn voor de ontwikkelaars,
10.	Monitoringindicatoren	▪ Windpotentieel (MW) ▪ Het nieuwe convenant ▪ Gerealiseerde windmolens (MW)

14. Monitoring

1.	Prestatie (SLOK) Voorlopend niveau	Monitoring op inspanningen (projectniveau) Monitoring op resultaten (projectniveau) Monitoring op doelstellingen (programmaniveau)
2.	Aanpak en werkwijze	▪ DCMR stelt een dummy voor een monitoringformat op gebaseerd op de regionale intentieverklaring daarbij maximaal gebruikmakend van reeds beschikbare databestanden (CBS, ECN, SenterNovem) en een minimaal beroep doend op gegevens van gemeenten ▪ Format is afgestemd op monitoring van RCI en provincie Zuid-Holland ▪ Gemeenten beoordelen de praktische hanteerbaarheid en beschikbaarheid van aan te leveren gegevens en geven daar commentaar op ▪ DCMR past monitoringformat aan ▪ DCMR verdeelt op basis van de eerder uitgevoerde nulmeting de regionale doelstellingen over de gemeenten ▪ Vervolgens voert DCMR een één meting uit ▪ De éénmeting wordt geëvalueerd op inhoud en proces ▪ Na een bijstelling zal DCMR periodiek de monitor uitvoeren
3.	Resultaten	Een klimaatmonitor die maximaal inzicht geeft tegen een lage inspanning
4.	Planning	▪ Dummy eind 2008 ▪ Éénmeting medio 2009 ▪ Evaluatie eind 2009 ▪ Start monitoringcycli 2010
5.	Bestuurlijke trekker	stadsregio Rotterdam, portefeuillehouder Milieu
6.	Betrokkenen en taken	▪ Klimaatuitvoeringsteam ▪ DCMR ▪ Regiogemeenten
7.	Tijd	▪ circa 20 uur per jaar
8.	Geld	▪ Kosten en financiering bij stadsregio Rotterdam
9.	Monitoringindicatoren	▪ Dummy format ▪ Format éénmeting ▪ Periodieke monitor

15. Communicatie

1.	Prestatie (SLOK) Voorlopend niveau	Structurele communicatie over de aanpak en resultaten van klimaatbeleid naar alle relevante partijen, inclusief burgers, binnen de gemeente
2.	Aanpak en werkwijze	De communicatie met doelgroepen vindt plaats binnen de projecten. Overkoepelend zal de communicatie gericht zijn op de partijen en personen die zich actief bezighouden met de uitvoering van en besluitvorming over projecten en Klimaatagenda. Als belangrijkste activiteiten staan daarvoor gepland: ▪ Milieumeesters 2 maal per jaar, rondom een actueel thema nodigt de stadsregio een mix van bestuurders uit om hen aan de hand van voorbeelden uit de praktijk en achtergrondinformatie te ondersteunen bij standpuntvorming en besluitvorming; ▪ Regionaal Klimaatplatform 4 maal per jaar, voor de ambtenaren van de regiogemeenten en de uitvoeringpartners, bedoeld voor uitwisseling van ervaringen, actualiseren van kennis en netwerken; ▪ Website, voor het continu toegankelijk maken en actueel houden van de kennis, laatste stand van zaken, monitoringgegevens, kalender, beleidsstukken, voortgangsrapportages en bedoeld als vraagbaak van en voor de ambtenaren van de regiogemeenten; ▪ Regionale klimaatconferenties (eens per twee jaar), als publicitaire evenement om de buitenwereld te informeren over de ambities en voortgang van de stadsregio Rotterdam.
3.	Resultaten	Goed geïnformeerde en enthousiaste ambtenaren en bestuurders
4.	Planning	Gedurende de gehele looptijd van dit plan van aanpak
5.	Bestuurlijke trekker	stadsregio Rotterdam, portefeuillehouder Milieu
6.	Betrokkenen en taken	▪ Stadsregio Rotterdam, initieert de activiteiten en voert ze ook uit. ▪ Regiogemeenten ▪ DCMR ▪ SenterNovem, Provincie Zuid-Holland
7.	Tijd	▪ 40 uur per jaar
8.	Geld	Kosten en financiering bij stadsregio Rotterdam
9.	Monitoringindicatoren	▪ Aantallen bijeenkomsten en bezoekersaantallen ▪ Hits op de website ▪ Publicaties n.a.v. de klimaatconferenties